

Empowerment door taal?

Ervaringen van vrouwen
met lessen Nederlands
als tweede taal of NT2

ella

kenniscentrum
gender en etniciteit

Inleiding en opzet	3
‘Het Nederlands’ als beleidsprioriteit in Vlaanderen	3
Integratie door taal en weinig ruimte voor (specifieke) andere talen dan ‘het Nederlands’	3
Verhoogde druk op ‘anderstaligen’ om Nederlands te leren sinds 2013	4
Vrouwen met migratieachtergrond en ‘het Nederlands’	4
Wat kan je lezen in dit dossier?	5
Methodologie en dataverzameling	5
Respondenten: welke talen gebruiken de vrouwen in het dagelijkse leven en wanneer?	6
 Deel 1	 9
1. Het NT2-aanbod voor volwassenen in een notendop	9
2. Behoeftedekkendheid en behoeftegerichtheid: het GIA-rapport	12
2.1. De stem van de cursist	12
2.2. Intersectionele benadering en het GIA-rapport	13
2.3. Wat lezen we niet in het GIA-rapport?	14
2.4. Grote regionale verschillen en grote verschillen tussen centra	14
 Deel 2	 16
3. Ervaringen van vrouwen met NT2-lessen	17
3.1. Algemene tevredenheid over het NT2-aanbod	17
3.2. Praktisch en organisatorisch	17
3.3. Motivaties en inhoudelijke verwachtingen NT2	19
3.4. Dubbele dagtaken en combinaties: kinderopvang en lessen NT2 (en/of MO)	21
3.5. Nederlands in de klas en daarbuiten	23
3.6. Leer- en trajectbegeleiding	24
3.7. Psychosociale begeleiding tijdens de NT2-trajecten	25
3.8. Wat als de cursist afwezig blijft?	26
4. Ervaringen van vrouwen met het leren (gebruiken) van Nederlands buiten NT2 en het gebruik van andere talen dan het Nederlands	27
4.1. Waar leren ze Nederlands?	27
4.2. Eigen initiatieven lessen Nederlands	28
4.3. Een enge focus op het Nederlands	30
4.4. Dialect en accent: welk Nederlands?!	30
5. Ervaringen van vrouwen met trajecten naar betaald werk, opleidingen,...	34
5.1. Een lineair proces: eerst Nederlands leren en dan een (gepaste) job, stage of opleiding	34
5.2. Het leven na NT2: te hoge taaleisen op de arbeidsmarkt en daarbuiten	34
5.3. Nood aan meer maatwerk en flexibiliteit	35
 Deel 3	 36
6. Analyse van het NT2-beleid: enkele belangrijke bevindingen	36
6.1. De weg naar maatwerk: geïntegreerde en duale NT2-trajecten	36
6.2. NT2 voldoende afgestemd op de noden en toekomstperspectieven van de cursisten?	38
6.3. Uitsluiting op basis van taal	40
6.4. Integratie en opwaartse sociale mobiliteit	41
 Deel 4	 42
7. Conclusies en aanbevelingen	42
7.1. Conclusies	42
7.2. Aanbevelingen	45
 Lijst van gebruikte afkortingen	 48
Colofon	49

Inleiding en opzet

Politieke, ecologische, economische en andere ontwikkelingen in de huidige fase van de globalisering leiden ertoe dat mensen migreren. Dat is niets nieuws. Migratie is al decennia lang een 'hot topic'. En ook in Vlaanderen staan het thema van de nieuwkomers, vluchtelingen, migranten en integratievraagstukken op de (politieke) agenda. In die debatten wordt migratie begrepen als een uitdaging voor de ontvangende samenleving. Immigratie wordt stevast gelinkt aan de nood tot integratie(beleid).

Opvallend is dat in tal van debatten rond (de positie van) vrouwelijke nieuwkomers en gevestigde migranten het thema *taal* steeds vaker terugkomt. Meer bepaald gaat het dan over de kennis en het gebruik van 'het Nederlands'. Zo wordt onder andere gesteld dat een goede kennis van de Nederlandse taal de sleutel is tot opwaartse sociale mobiliteit. De nieuwkomer of migrant zou met een 'goede kennis' van 'het Nederlands' meer kansen hebben op de arbeidsmarkt, in het (volwassenen)onderwijs, op de huurmarkt enzovoort. Taal is in die debatten de sleutel tot integratie.

'Het Nederlands' als beleidsprioriteit in Vlaanderen

Het Vlaams Integratie- en Inburgeringsbeleid schuift 'het Nederlands' naar voor als een ultieme oplossing om de zogenaamde *'etnische kloof'* te verminderen omdat *"Onvoldoende Nederlands kennen en kunnen gebruiken [...] een van de belangrijkste oorzaken van de etnische kloof [is]"*¹.

Nederlands spreken moet 'anderstaligen' meer kansen geven en hen zelfstandiger maken. Dit wordt geflankeerd door een grotere inzet op taal(promotie)beleid, oefenkansen en voorzieningen. De rode draad doorheen de Beleidsnota Integratie en Inburgering 2014–2019 is samen te vatten als: **de kennis en het gebruik van 'het Nederlands' is een topprioriteit**.²

Ook in het Vlaamse horizontaal integratiebeleidsplan dat over verschillende beleidsdomeinen heen moet werken, is Nederlands leren en gebruiken één van de belangrijkste speerpunten, naast 'de socio-economische en socioculturele participatie in het onderwijs-, jeugd-, sport-, welzijns- en zorgsector'³. En om tot die participatie te komen, lijkt 'het Nederlands' de ultieme sleutel te zijn. Deze logica behoort eveneens tot de aandachtspunten van het Vlaams Werkbeleid in de context van het 'Activeren van talenten'⁴.

Integratie door taal en weinig ruimte voor (specifieke) andere talen dan 'het Nederlands'

Een andere taal spreken dan het Nederlands behoort slechts in zeer uitzonderlijke situaties tot een talent. Het hangt er ook van af welke taal of talen je spreekt. Sommige talen zoals Engels, Frans en Duits zijn meer gewenst dan pakweg Turks of Klassiek Arabisch. De talige achtergrond van vooral de eerste groep nieuwkomers wordt genegeerd en het integratiemodel verschuift verder naar het volledig elimineren van linguïstische en culturele verschillen. Volgens beleidsmakers is het leren van 'het Nederlands' dé manier om die verschillen en sociale ongelijkheid tegen te gaan. 'De ander' is pas geïntegreerd als zij/hij Nederlands spreekt en vooral 'het Nederlands' dat door 'ons' wordt vooropgesteld.

1 Beleidsnota Integratie en Inburgering 2014-2019, p. 4

2 Beleidsnota Integratie en Inburgering 2014-2019, p. 6:

"Een belangrijk aspect in het realiseren van een evenredige participatie is Nederlands. Wie Nederlands spreekt, begrijpt en leest, kan zich informeren, heeft meer kansen op tewerkstelling, heeft toegang tot vorming en onderwijs, ondervindt minder drempels bij dienstverlening, heeft toegang tot netwerken, kan deelnemen aan publiek debat, aan het democratisch proces... Een goede kennis van het Nederlands verhoogt de zelfredzaamheid van mensen, maakt hen minder afhankelijk van derden."

3 Vlaams horizontaal Integratiebeleidsplan, 2016-2019

4 Beleidsnota Werk, Economie, Innovatie en Sport 2014-2019, p. 36

Verhoogde druk op ‘anderstaligen’ om Nederlands te leren sinds 2013

In het licht van inburgering is sinds 2013 de druk op nieuwkomers om ‘het Nederlands’ onder de knie te krijgen, vergroot⁵. In de praktijk zien we zelfs dat het beheersen van een bepaald niveau Nederlands een **voorwaarde** is (geworden) om gebruik te kunnen maken van bepaalde rechten, zoals een sociale woning huren. Sommige beleidsmakers suggereren om taaleisen te stellen aan mensen die reeds een job treffelijk uitvoeren, zoals taxichauffeurs⁶.

Vrouwen met migratieachtergrond en ‘het Nederlands’

In de gesprekken en ontmoetingen die *ella / kenniscentrum voor gender en etniciteit* heeft met vrouwelijke nieuwkomers en gevestigde migranten, komt het thema *taal* of de kennis van Nederlands vaak aan bod: ‘Het Nederlands’ vormt niet zelden een bekommernis bij (vrouwelijke) nieuwkomers. Velen volgen NT2-lessen⁷ of hebben hun NT2-cursus afgerond en zijn op zoek naar (vrijwilligers)werk, een geschikte opleiding of andere activiteiten buitenshuis die zij zinvol vinden. Over hun ervaringen met NT2-lessen en de daarop volgende trajecten naar werk, opleiding, hulp etc. is weinig geweten. Daarom heeft ella een **verkennend kwalitatief onderzoeksproject** opgezet. Zo krijgen vrouwelijke (ex-)cursisten een **stem** en kunnen we meer **inzicht** verwerven in hun **ervaringen met NT2 en hun daarop volgende trajecten**.

Dit verkennend onderzoek levert een evaluatie van het NT2-beleid op vanuit het **perspectief van de (ex-)cursisten**, aangevuld met eigen veld- en studiewerk. De data kunnen een toegevoegde waarde bieden om de kwaliteit van het NT2-aanbod te verhogen. Daarom geven we ook een overzicht van een aantal **aanbevelingen** voor het NT2-beleid, en bij uitbreiding het integratie- en inburgeringsbeleid. Ook het **brede NT2-veld met inbegrip van het middenveld** dat werkt met personen die NT2 volgen of gevolgd hebben, kan deze informatie nieuwe inzichten bieden voor hun werkmethodes.

Dit dossier sluit naadloos aan bij de **missie van ella**. Vrouwen met een migratieachtergrond hebben vaker te maken met meervoudige vormen van achterstelling. Ze hebben immers niet alleen te maken met stereotiepe genderpatronen maar kampen ook met andere vormen van uitsluiting op het vlak van afkomst, religie, taal, klasse etc. Deze vormen van uitsluiting haken op elkaar in en versterken elkaar waardoor bepaalde groepen vrouwen steeds meer in een preciaire positie leven. We hanteren dan ook een kruispuntperspectief op het thema NT2 door die verschillende vormen van achterstelling te verbinden met elkaar en zichtbaar(der) te maken.⁸

Vanuit **intersectioneel perspectief** (of kruispuntperspectief) is de aandacht voor **het thema taal**, altijd in relatie tot andere identiteitsassen of ordeningsprincipes, zeker nodig omdat dit thema te weinig aan bod komt in debatten rond (de uitsluiting van) vrouwen met een migratieach-

5 Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie, ECRI-Rapport over België: vijfde monitoringcyclus (2014); Wets J. et.al. (2012) Het civiel effect: conceptuele beschouwingen en nulmeting. 2012; OP(-)MAAT. Een onderzoek naar de behoeftedekkendheid en de behoeftegerichtheid van het NT2-aanbod in Vlaanderen. Januari 2016., p. 361 (Hierna: Onderwijsinspectie, 2016)

6 ‘Kennis van Nederlands wordt voorwaarde voor taxichauffeurs’ Bron: http://m.standaard.be/cnt/dmf20161013_02517357 (DS artikel, 22/10/2016)

7 NT2: ‘Nederlands als tweede taal’ / ‘Nederlands voor anderstaligen’

8 Volgens het intersectionele of kruispuntdenken bevindt ieder individu zich op verschillende sociale identiteitsassen die tegelijkertijd werkzaam zijn en elkaar coconstrueren en betekenis geven. Zo hebben we allemaal een gender, etniciteit, sociaal-economische positie en een levensbeschouwing of religie (of niet, maar ook dat bepaalt (mee) je sociale positie). Al die assen, gender, etniciteit, sociaal-economische klasse enzovoort, zijn niet afzonderlijk werkzaam maar tegelijkertijd. Zo bepaalt je gender mee je etnische positie. Dat maakt dat een zwarte vrouw een andere maatschappelijke positie heeft dan een zwarte man. De expertise van ella situeert zich op het snijpunt van gender en etniciteit. Ella verspreidt kennis over kruispuntdenken in Vlaanderen en Brussel aan de hand van vormingen, dossiers, studiedagen en intervisietrajecten. ella ontwikkelde de handleiding ‘Intersectioneel denken’ voor professionelen die intersectionaliteit in de eigen organisatie willen toepassen. De gids is gratis te raadplegen via de ella-site: <http://www.ellavzw.be/node/4/publicaties/handleiding-intersectioneel-denken>

tergrond.⁹ In de voorbereidende gesprekken met de NT2-aanbodzijde gaven verschillende beleidsmedewerkers, lesgevers en vrijwilligers aan dat het grondig bevragen van de (ex-)cursisten zeker aanbevolen is omdat die informatie vaak ontbreekt. Daarom werd ook in dit ella-dossier vertrokken van onderuit, bij de ‘gebruikers’ van het NT2-aanbod en dit op een kwalitatieve wijze (cfr. Methodologie).

Wat kan je lezen in dit dossier?

Het dossier bestaat uit 6 luiken die voorafgegaan worden door achtergrondinformatie over het opzet van het verkennend onderzoek. Na de omschrijving van de **methodologie en dataverzameling** geven we een (summier) overzicht van het NT2-aanbod voor volwassenen. Nadien staan we stil bij **het rapport (van 2016) over NT2 van de onderwijsinspectie**. Vervolgens gaan we over naar (1) **de ervaringen van vrouwen met de lessen NT2**, gevolgd door hun (2) **ervaringen met het leren** en (3) **het oefenen en leren van Nederlands buiten de lessen NT2**. Een vijfde reeks bevindingen gaan over de (4) **ervaringen van vrouwen met de overgang van NT2 naar trajecten naar betaald werk, opleidingen etc.** Daarna geven we (5) **enkele belangrijke bevindingen mee met betrekking tot het NT2-beleid**. We eindigen met enkele (6) **conclusies en aanbevelingen**.

Methodologie en dataverzameling

Dit *verkennend* onderzoek is een *kwalitatief* onderzoek dat *etnografisch* van aard is. Het etnografisch veldwerk stelt ons in staat om een **diagnose** te stellen van de **randvoorwaarden** die men niet mag vergeten wil men een beleid, hier: NT2-beleid, doen slagen. Met etnografisch veldwerk kunnen we de complexiteit en de gelaagdheid van praktijken empirisch beschrijven, uitleggen en begrijpen. Het laat ons ook toe om de effecten van het beleid in kaart te brengen¹⁰.

Etnografische data is exhaustief en richtinggevend en bestaan uit talige uitingen of discursieve acties in een bepaalde sociale, historische en politieke context waarbij de ruime context bepalend is voor de betekenis ervan. Zo gebruiken we niet enkel de ontgonnen informatie uit de gesprekken met respondenten, maar toetsen die ook aan de context: persoonlijk, maatschappelijk, structureel, politiek etc. We streven niet naar vergelijkbaarheid van praktijken tussen de regio's of centra (of de verschillende actoren die actief zijn op het NT2-veld), gezien het exploratieve en methodologische karakter van de onderzoeksopzet.

Voor de dataverzameling maken we gebruik van de methodieken van:

- > *het semigestructureerd diepte-interview* bij (a) (ex-)cursisten NT2, (b) docenten en vrijwilligers NT2 en hun ondersteuners, en (c) deskundigen en beleidsmedewerkers
- > *Observaties*
- > *Analyse van (beleids)teksten*
- > *Eigen nota's gemaakt tijdens het veldwerk.*

9 Een voorbeeld. In het model van de 14 dimensies of assen van differentiatie die het sociale leven in hoge mate bepalen, en waarmee afhankelijk van de context rekening gehouden moet worden, komt het thema taal niet expliciet aan bod. Deze 14 dimensies zijn geslacht, seksuele oriëntatie, huidskleur, etniciteit, nationaliteit, klasse, cultuur, religie, gezondheidssituatie, leeftijd, verblijfsstatuut, bezit, Noord-Zuid/ Oost-West, maatschappelijke ontwikkeling. Lutz H. 2002. Zonder blikken of blozen. Het standpunt van de (nieuw-)realisten. Tijdschrift voor Genderstudies, (3), pp. 7–17

10 Blommaert J. & Jie D. (2010) Ethnographic fieldwork. A beginner's guide. Multilingual matters; Hymes D. H. (1996), Ethnography, Linguistics, Narrative Inequality: Toward an Understanding of Voice, Taylor & Francis; Briggs C. (1986), Learning How to Ask: A Sociolinguistic Appraisal of the Interview in Social Science Research. Cambridge: Cambridge University Press; Blommaert, J. & Maly, I. (2016). Ethnographic linguistic Landscape analysis and social change. A case study. In Arnaut, K., Blommaert, J. Rampton, B. & Spotti, M. Language and superdiversity. New York: Routledge.; Maly, I. (2016), Detecting social changes in times of superdiversity: an ethnographic linguistic landscape analysis of Ostend in Belgium. Journal of Ethnic and migration studies, 2016, vol. 42, No.5, 703–723.

De methode van diepte-interviews is geschikt voor het naar boven halen van informatie bij de respondenten over specifieke thema's, in dit geval de ervaringen van vrouwen met de NT2-trajecten en de aansluiting naar werk, opleiding etc. De interviews verlopen aan de hand van een *topiclijst*, opdat alle relevante thema's tijdens het gesprek aangeraakt worden. De interviewer is vrij om bepaalde topics uit te diepen of andere, bijkomende vragen te stellen die interessant lijken voor het onderzoek¹¹. De respondenten krijgen ruim de mogelijkheid om ook zelf subthema's aan te snijden, gerelateerd aan het thema NT2. De gesprekken zijn opgenomen en anoniem verwerkt. Met sommige respondenten hebben meerdere gesprekken plaatsgevonden om meer zicht te krijgen op specifieke situaties. Daarnaast heeft de onderzoekster ook een les NT2 (voor een specifieke groep nieuwkomers) gevolgd.

Het doel van de uitgebreide interviews is om inzichten te verwerven in de ervaringen van vrouwen met het NT2-aanbod en de daarbij aansluitende thema's. We willen tot een holistisch begrip komen vanuit **het perspectief of de situatie van de respondent**, aangevuld met de data verzameld bij de sleutelfiguren actief binnen ofwel NT2 ofwel vrouwenorganisaties én bij beleidsmedewerkers.

Respondenten

De deelnemers aan de diepte-interviews waren **vrouwelijke nieuwkomers die NT2-lessen volgen of recent een traject hebben afgerond**. De meesten wonen minder dan tien jaar in Vlaanderen. Op basis van de profielen van de deelnemers kunnen we twee categorieën onderscheiden: laag- of lager geschoolde vrouwelijke nieuwkomers en hoog- of hoger geschoolde vrouwelijke nieuwkomers. Deze opdeling is zinvol omdat duidelijke parallellen te trekken zijn tussen de ervaringen van deze vrouwen. We vermelden deze opdeling expliciet in de passages waar het relevant is.

De werving van respondenten is verlopen via het eigen netwerk van ella vzw en via professionelen binnen het integratie- en inburgeringsbeleid.

Hieronder vindt u een overzicht van de bevraagde vrouwen.

Initialen respondent	Leeftijd	Opleidingsniveau (in het land van herkomst) ¹³	Woonplaats	Land van herkomst	Woonachtig in België sinds
C.M.	44	Hoogopgeleid	Lochristi	Mexico	2007
M.C.	52	Hoogopgeleid	Gent	Rwanda	2006
R.I.	28	Laagopgeleid	Brussel	Syrië	2015
A.A.	30	Laagopgeleid	Brussel	Marokko	2016
I.R.	35	Hoogopgeleid	Evergem	Azerbeidzjan	2013
V.M.	38	Hoogopgeleid	Brugge	Brazilië	2014
U.M.	45	Hoogopgeleid	Gent	Somalië	2013
E.R.	29	Laagopgeleid	Lokeren	Kenia	2013
A.K.	29	Laagopgeleid	Antwerpen	Nicaragua	2014
A.D.	31	Hoogopgeleid	Aalst	Columbia	2011

¹¹ Berry, R. (1999). Collecting data by in-depth interviewing. Paper presented at the British Educational Research Association Annual Conference, University of Sussex at Brighton, September 2–5

¹² Hoogopgeleid: personen die minstens een bachelordiploma behaald hebben in het land van herkomst. Laagopgeleid: personen die hoogstens een diploma secundair onderwijs behaald hebben in het land van herkomst.

Welke talen gebruiken de bevroagde vrouwen in het dagdagelijks leven en wanneer?

Om beter zicht te krijgen op welke talen vrouwen in welke contexten gebruiken en waarom ze precies welke talen prefereren, hebben we de vrouwen hierover ook bevroagd. Onderstaand citaat geeft goed weer hoe de meeste vrouwen **verschillende talen** combineren en probleemloos **switchen** van de ene taal naar de andere. Ook hun kinderen doen dat binnens- en buitenshuis.

“Ik ben 3 jaar geleden gestart met mijn inburgeringscursus en dus ook de Nederlandse lessen, in CVO X. Nu ga ik beginnen met niveau 6. Met de bureu, op de school van de kinderen spreek ik Nederlands. Thuis spreken we onderling Azeri, ook met de kinderen omdat ik dat belangrijk vind en dat Azeri nu eenmaal onze voertaal is in huis. Ik merk wel dat de jongste in het Nederlands antwoordt. Via het internet houden wij contact met onze familie en vrienden in Azerbeidzjan, soms bijna dagelijks al is het maar voor eventjes. Met de grootouders spreken de kinderen ook Azeri.”
I.R.

Meertaligheid is voor alle geïnterviewde vrouwen een normaliteit (geworden). Sinds ze in Vlaanderen wonen, hebben ze niets anders gekend. Sommige (hoogopgeleide) vrouwen beheersten bovendien reeds meerdere talen en variëteiten daarop, binnen bepaalde niches zoals het onderwijs, de geneeskunde, de zorg, de gezinscontext, het management, de advocatuur, de journalistiek etc. voor ze naar België kwamen wonen. In sommige gevallen was dat omdat ze reeds in meerdere landen hadden geleefd. (Trans)migratie zorgt er immers voor dat nieuwkomers (eerder dan gevestigde migranten) meerdere vreemde talen spreken, gezien hun traject en verblijf in andere landen. Voor hoger geschoolden is meertaligheid ook een evidentie. In dat opzicht is **het concept van ‘Nederlands als tweede taal’** (of NT2) een achterhaald en foutief begrip gezien de meeste (hooggeschoolde) vrouwen meer dan twee talen(variëteiten) spreken.

“Ik gebruik ook zeer veel mijn twee andere talen: Arabisch en Engels. Ik werk met asielzoekers en vrouwelijke vluchtelingen.”
U.M.

Ze beklemtonen de voordelen van het kunnen communiceren in meerdere talen en willen zo goed als mogelijk hun **kinderen** hun taal of talen **moedertaal** meegeven. Niet alleen om praktische redenen, om te kunnen communiceren met familie en vrienden (in het buitenland), maar ook omdat ze zich daar het sterkst en best bij voelen. Een evidentie, zo luiden de meningen hierover unaniem bij de vrouwen. Om veiligheid te creëren in de opvoeding¹³, en voor het welbevinden van het kind en de relatie ouder-kind is dat ook de meest gepaste manier in de periode waarop het kind volop in groei is.

“In het begin hadden we niet veel contact met onze bureu omdat ze dachten dat we geen Nederlands spraken. Maar na een tijdje hebben ze gezien dat we Nederlands kenden en zo hebben we elkaar beter leren kennen.”
I.R.

Opvallend is dat ze met bureu, waarmee ze geen enkele taal gemeenschappelijk hebben, aangeven te communiceren in **een mix van verschillende talen én gebarentaal**. Niettemin betwist niemand van de vrouwen **het belang van het beheersen van Nederlands**.

¹³ Conceptnota Lerend netwerk: Proeftuinen: Inburgering op maat voor laaggeletterde vrouwen met jonge kinderen. Europees fonds voor asiel, migratie en integratie (AMIF) – werkdocument

Naast de vrouwen zelf werden ook begeleiders van vrouwen binnen verschillende vrouwennetwerken en zelforganisaties bevraagd. Ook hebben we meer dan 20 **professionelen binnen de NT2-sector** aan het woord gelaten om meer inzicht te krijgen in de praktijk en beleidsprioriteiten. Deze professionals zijn werkzaam in de volgende organisaties: De Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding (VDAB, vakexpert NT2 en coach 'Jobmatching voor hooggeschoolde allochtonen'), Interfederaal Gelijkekansencentrum UNIA (medewerker beleid), Agentschap Integratie en Inburgering Gent (IN-Gent, 2 trajectbegeleidsters en medewerker gender), Agentschap integratie en inburgering Brussel (Expert NT2 Afstemming Vraag en Aanbod), Atlas - Integratie en inburgering Antwerpen (NT2-beleid – werking voor individu), Departement Onderwijs en vorming, Intercultureel Vrouwen Centrum Antwerpen (IVCA), Association Féminine Belgo-Turque (AFBT, Brussel), De Vaartkapoen vzw, handhavingsambtenaren Inburgering, centrum voor Vernieuwing in de Basisvoorzieningen voor Jonge Kinderen (VBJK), Centrum voor basiseducatie (Cursistenbegeleider NT2/alfa NT2, leerkrachten NT2), Centrum voor Volwassenonderwijs (Gent, leerkracht NT2), Federatie Mondiale Democratische Organisaties (FMDO), Brussels Onthaalbureau (BON), Minderhedenforum (onderwijs en diversiteit) en Economisch Huis Oostende (medewerkers opleidingsproject 'NT2 en mobiliteit').

Deel 1

1. Het NT2-aanbod voor volwassenen in een notendop

Het opleidingsaanbod NT2 is gegroeid uit het informele, socioculturele vrijwilligersaanbod van de jaren 1970. Na enkele decennia deden zich een aantal belangrijke ontwikkelingen voor zoals de erkenning van het Gemeenschappelijk Europees Referentiekader voor Moderne Vreemde Talen (ERK) als gemeenschappelijk referentiekader voor NT2. Daarnaast werd ook beslist om de centra voor basiseducatie en centra voor volwassenonderwijs enige formele verstrekker van basisopleidingen NT2 en om de regierol samen te brengen in de Huizen van het Nederlands.¹⁴

Op Vlaams niveau is in 2014 beslist om het beheer van de NT2-middelen over te hevelen van het beleidsdomein Onderwijs en Vorming naar het beleidsdomein Integratie en Inburgering¹⁵. Die overdracht is momenteel nog lopende. Dit **NT2-aanbod** vormt, naast maatschappelijke oriëntatie, loopbaanoriëntatie en trajectbegeleiding, één van de vier basispijlers van het primaire **inburgeringstraject in Vlaanderen**. Voor het secundaire inburgeringstraject kan de cursist bij de reguliere instellingen terecht om werk te vinden, een opleiding te volgen of om vervolgcursussen Nederlands te volgen. Het doel van de NT2-cursussen is dus dat ze worden gebruikt als opstap naar een vervolgcursus.

¹⁴ Onderwijsinspectie, (2016), p. 10

¹⁵ Vlaamse Regering. (2014). Beleidsnota 2014–2019. Integratie en Inburgering. Brussel: Vlaamse Regering.

Van niveau A1 naar A2

In 2014 werd het NT2-niveau binnen het inburgeringsaanbod verruimd van A1 tot A2¹⁶. Voor inburgeraars die een NT2 Alfa-traject (Alfabetisering) volgen blijft de vereiste module A1.

Sinds 1 januari 2015 is *het Agentschap Integratie en Inburgering* als een extern verzelfstandigd Agentschap (EVA) van de Vlaamse overheid verantwoordelijk voor de opdrachten van de integratiecentra, de onthaalbureaus inburgering, de sociaal tolk- en vertaaldiensten, het Kruispunt Migratie-Integratie, de Huizen van het Nederlands¹⁷. In de steden *Antwerpen* en *Gent* zijn deze opdrachten toevertrouwd aan het lokale bestuur. Deze entiteiten voeren op zelfstandige basis het integratiebeleid uit onder de respectievelijke noemers: het stedelijk Agentschap Atlas, integratie en inburgering Antwerpen en het stedelijk Agentschap In-Gent, Integratie en inburgering.

In het Brussels Hoofdstedelijk gewest is Het Huis van het Nederlands Brussel verantwoordelijk voor het informeren over en doorverwijzen naar de meest geschikte les NT2, en voor taalpromotie en taalbeleid. Aan de hand van het intakegesprek, dat onder andere een test van de kennis van het Nederlands inhoudt, wordt de cursist naargelang het profiel georiënteerd naar de meest geschikte cursus.

Net zoals als de twee stedelijke Agentschappen (Gent en Antwerpen) maken het Huis van het Nederlands Brussel en de sociaal tolk- en vertaaldienst Brussel Onthaal geen deel uit van het Agentschap Integratie en Inburgering (EVA). Het Brussels onthaalbureau voor inburgering (BON) hoort wel bij het Agentschap Integratie en Inburgering.

De NT2-aanbieders

Er zijn verschillende aanbieders NT2. Cursisten kunnen NT volgen in (1) Centra voor Volwassenonderwijs (CVO) en Centra voor Basiseducatie (CBE) en (2) in dat van de andere aanbieders zoals de Universitaire Talencentra (UTC), Syntra en de VDAB. Onze focus zal vooral liggen op de cursisten van de CVO en de CBE, onder andere omdat zij de grootste NT2-aanbodverstrekkers zijn waar de cursist in een eerste fase van haar/zijn traject taallessen volgt. Maar we halen tevens ook een aantal projecten/trajecten van de VDAB aan, gezien de nauwe samenwerking van deze dienst met de centra en de ervaringen van de respondenten die aan bod kwamen.

Zowel de CBE als de CVO organiseren gesubsidieerde (en dus voor de cursist kosteloze¹⁸) opleidingen naargelang de opleidingsprofielen die door de Vlaamse Regering zijn vastgelegd. Beide sectoren bedienen een aparte doelgroep en hanteren andere **opleidingsprofielen**.

De nieuwe opleidingsprofielen NT2¹⁹ die sinds 2015 gelden, vertrekken van vier domeinen en rollen als deel van de basiscompetenties. De domeinen komen uit het Europees referentiekader: het persoonlijke domein, het publieke domein, het professionele domein, en het educatieve do-

16 Het niveau A2 is het niveau van de 'basisgebruiker-tussenstap' van het Europees Referentiekader voor Talen halen. Dit niveau stemt overeen met module 1.2 in de centra voor volwassenenonderwijs. Om een goed beeld te krijgen van de verschillende taalniveaus zie: http://www.klaretaalrendeert.be/op_het_werk/taalniveaus. In het KB van 14 januari 2013 wordt 'het gevolgd hebben van een inburgeringscursus' zonder verdere specificaties opgesomd als bewijsmiddel voor talenkennis van het niveau A2. Maar in de praktijk wordt vaak een uitdrukkelijk bewijs van het slagen voor niveau A2 gevraagd. Meer info: <http://kruispuntmi.be/thema/vreemdelingenrecht-internationaal-privaatrecht/nationaliteit/belangrijke-begrippen-nationaliteit/talenkennis>

17 Wat zijn/waren de huizen van het Nederlands?:

De Huizen van het Nederlands helpen anderstalige volwassenen die Nederlandse taallessen willen volgen op weg. Concreet betekent dit dat een consulent van het Huis van het Nederlands een gesprek voert met de kandidaat-cursist en eventueel enkele testen afneemt. Samen met de anderstalige wordt er dan gezocht naar de meest geschikte cursus. De Huizen van het Nederlands organiseren dus zelf geen cursussen maar beschikken wel over een volledig overzicht van alle cursussen NT2 die worden georganiseerd. De kandidaat-cursist wordt geïnformeerd over alle mogelijkheden die aansluiten bij zijn/haar profiel. http://www.hvnprovant.be/nl/wat-we-doen_5.aspx

18 Kosteloos tot niveau A2 voor verplichte cursisten

19 <http://www.ond.vlaanderen.be/curriculum/volwassenenonderwijs/secundair-volwassenenonderwijs/nederlands-tweede-taal/opleidingen.htm>

mein. Voor de rollen wordt gerefereerd aan de rollen op de website van de Taalunie.²⁰ Verwacht wordt dat het centrum en de cursisten samen regelmatig de leertrajecten van de cursisten in kaart te brengen, en daarbij te bepalen in welke domeinen de cursisten Nederlands nodig zullen hebben en welke rol(len) zij in het Nederlands zullen opnemen. Zo is het met de nieuwe opleidingsprofielen NT2 in de CVO mogelijk voor de NT2-cursist om een keuze te maken tussen een mondeling, een schriftelijk of een gecombineerd (mondelinge/schriftelijk) traject.

Wie start waar haar/zijn NT2-cursus?

Alle NT2-aanbod is modulair georganiseerd en omvat *verschillende (leer)trajecten in duur, intensiteit, instapmomenten, startmomenten, regionale spreiding,....* Analfabete kandidaat-cursisten worden doorgaans doorverwezen naar de CBE voor het Alfa-aanbod. Laaggeschoolden of 'traaglerenden' kunnen terecht in ofwel een CBE ofwel in een verlengd traject in een centrum voor secundair volwassenenonderwijs. Cursisten met een 'gemiddelde leercapaciteit' worden doorverwezen naar een standaardaanbod binnen een CVO. Hooggeschoolde cursisten of 'snelleren' zullen doorverwezen worden naar een verkort aanbod CVO of een aanbod in de UTC. Het NT2-beleid voorziet **initiatieven (of 'oefenkansen')** om het leren van het Nederlands niet te beperken tot de *formele* lessen NT2 in een CBE een CVO. Zo kunnen cursisten gebruik maken van een *informeel* NT2-aanbod die als hoofddoel Nederlands oefenen hebben. Meestal zijn dat Nederlandse taallessen of conversatieklassen georganiseerd door middenveldorganisaties zoals IVCA²¹ of andere conversatiegroepen, hobbyclubs, sportclubs, taalduo's, open Inloop Taal, Taalpunten en 'taalbubbels'²². Ook 'Nederlands leren op de werkvloer'²³ van de VDAB wordt meer en meer gepromoot, geïntegreerd in de gewone werktaken of via een specifieke taalopleiding georganiseerd door de werkgever. Deze aanpak bespreken we verder in het luik over de ervaringen van de vrouwen.

Naast het reguliere aanbod voor volwassenen bestaan sinds kort ook verschillende **projecten, programma's, trajecten en initiatieven die meer maatwerk bieden** door in te spelen op de specifieke noden van bepaalde groepen cursisten. Een voorbeeld dat verder aan bod komt zijn de proeftuinen voor moeders met jonge kinderen. Om de overgang naar de betaalde arbeidsmarkt te verhogen wordt ook samengewerkt met partners zoals de VDAB en Syntra. Zo organiseert de VDAB trajecten naar een specifiek beroep voor cursisten die een bepaald niveau behaald hebben. Dit komt later nog aan bod (zie 5.2: 'Het leven na NT2'). Daarnaast organiseert het bijvoorbeeld Huis van het Nederlands in Brussel cursussen Nederlands per taalprofiel: wat iemand talig nodig heeft in een job en dit opgedeeld naar vaardigheden op vlak van lezen, spreken en luisteren.

Meer informatie over het NT2-aanbod kan u terugvinden via de websites van onder andere het Agentschap Integratie en Inburgering, het Stedelijk Agentschap Antwerpen, het Agentschap IN-Gent en het Huis van Het Nederlands. Gedetailleerde informatie over de verschillende opleidingstrajecten vanuit het perspectief van de cursist kan u onder andere lezen in het onderzoek-rapport '*Op(-)maat. Een onderzoek naar de behoeftedekkendheid en de behoeftegerichtheid van het NT2-aanbod in Vlaanderen*' (Onderwijsinspectie, 2016, va. p. 61), hierna het GIA-rapport²⁴. In wat volgt bespreken we (enkele onderdelen uit) dit GIA-rapport vanuit intersectioneel perspectief om een aantal relevante pistes voor verder onderzoek te formuleren. Nadien gaan we over tot een analyse van de bevindingen uit de interviews met vrouwelijke cursisten en andere betrokken stakeholders.

20 <http://taalunieversum.org>, Nederlands en onderwijs

21 IVCA: Intercultureel vrouwen centrum Antwerpen

22 <http://www.nederlandsoefenen.be/>

23 <https://www.vdab.be/hraanbod/nederlands.shtml>

24 GIA staat voor Geletterdheid, Inburgering/Integratie, Anderstaligheid

2. Behoeftedekkendheid en behoeftegerichtheid: het GIA-rapport

In het GIA-rapport slaat de term *'behoftedekkend'* op de *kwantiteit* of de capaciteit van het NT2-aanbod of de overeenstemming van de vraag en het aanbod in aantallen. *'Behoeftegericht'* verwijst naar de *kwaliteit* van het aanbod en de specifieke voorwaarden waaraan het aanbod moet voldoen in functie van de inzetbaarheid ervan. Uit diverse rapporten (in de periode 2011–2013) leren we dat er nog een weg af te leggen is om het NT2-aanbod als behoeftegericht en behoeftedekkend te omschrijven voor zowel werkende als niet-werkende cursisten²⁵. Uit de belangrijkste conclusies leren we dat het aanbod te weinig inspeelt op de noden van de anderstaligen en dat er nood is aan een betere afstemming met de andere onderdelen in het inburgeringstraject, intensievere cursussen, meer instapmomenten, een groter avond-, weekend- en zomeraanbod, mogelijkheden tot afstandslernen, kortere wachtlijsten in specifieke regio's (bvb. voor analfabeten in Antwerpen), ...

Om een beeld te krijgen van **de stand van zaken** liet de huidige regering een **grondig onderzoek uitvoeren**. Dit onderzoek werd uitgevoerd door het GIA-team in cocreatie met het brede werkveld²⁶ in de periode van half augustus 2015 tot eind januari 2016 en peilde naar *de mate waarin het Vlaamse Alfa NT2-aanbod op maat van de cursist is*²⁷.

Uit het lijvige rapport blijkt dat noch de vraag naar de behoeftedekkendheid noch naar de behoeftegerichtheid volmondig positief kan beantwoord worden. **Volgens de onderzoekers zijn er gedeeltelijk positieve elementen, maar even goed lacunes en groeimogelijkheden.** De voor ons meest relevante resultaten uit het GIA-rapport komen hierna aan bod²⁸.

2.1. De stem van de cursist

Met het GIA-rapport willen de onderzoekers, naast de betrokkenen aan de aanbodzijde, ook **de cursist uitdrukkelijk een stem geven**²⁹. Hoewel men beklemtoont dat de cursisten centraal staan in het GIA-onderzoek, vormt hun aandeel in de resultaten slechts een klein onderdeel. Dit heeft wellicht te maken met de technisch-beschrijvende en kwantitatieve benadering. We willen hiermee het nut en de sterktes van het GIA-rapport niet minimaliseren, integendeel. De onderzoekers en het GIA-team geven aan dat naast een kwantitatieve benadering ook een kwalitatief luik een grote meerwaarde kan bieden om de beleidsvoering beter te ondersteunen³⁰.

De bevraging van de cursisten verliep in groep door middel van (1) een Nederlandstalige vragenlijst en (2) een open vraag naar verbetervoorstellen. De vragenlijst bestond uit twaalf stellingen die ze moesten ontkennen of bevestigen. Voor veel cursisten uit de lagere richtgraden bleek het niveau van Nederlands onvoldoende om deze vragen vlot te begrijpen en adequaat te beantwoorden.

25 De Cuyper P., Jacobs L. & Gonzalez Garibay, M. (2013). Het NT2-aanbod in Vlaanderen: passend voor inburgeraars? Leuven, HIVA; Departement Onderwijs en Vorming, 2012; 2011; De Cuyper, P. & Jacobs, L. (2011) Het NT2-aanbod in Vlaanderen: passend voor werkenden en werkzoekenden? Steunpunt Inburgering en Integratie

26 De operationalisering van het werkveld is breed: (1) alle gesubsidieerde aanbodverstrekkers (CBE, CVO, Universitaire talencentra (UTC), VDAB, SYNTRA), (2) een ruime groep van stakeholders: wetenschappers en onderzoekers, de administratie, de verificatie, opleiders, ondersteuners... (3) drie lagen van betrokkenheid bij de aanbodverstrekkers: het centrumbeleid, de lesgevers en de cursisten.

27 Onderwijsinspectie, 2016

28 Voor meer gedetailleerde informatie verwijzen we graag naar het rapport dat u online kan terugvinden op <https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/op-maat>.

29 Onderwijsinspectie, 2016, p. 134

30 Idem, p. 363

Startende cursisten werden in het GIA-onderzoek niet bevraagd ‘omwille van de taalbarrière’³¹.

In deze zien we hoe kwantitatief onderzoek helemaal niet gelijk staat aan ‘neutraal’ of ‘objectief’ onderzoek. Het onderzoeksopzet sluit een heel aantal stemmen uit. Ons onderzoek wil deze lacune opvangen door vanuit etnografisch perspectief die stemmen een plaats te geven in de evaluatie van het taal en integratiebeleid. Immers, het bestaande onderzoek heeft een bias naar mensen die ‘voldoende de taal’ kennen. Ook vanuit intersectioneel is het essentieel dat de minst gehoorde stemmen, niet toevallig personen in precare situaties, gehoord en bevraagd worden. Pas dan kunnen we de trajecten en ervaringen van personen kaderen en zichtbaar(der) maken(zie verder).

Met het tweede luik of de open bevraging wilde het GIA-team ‘*het kritisch vermogen in de NT2-cursisten activeren*’³². Ze vroegen hen wat ze zouden doen als de minister hen een enveloppe geld gaf om te gebruiken voor de NT2-cursus. Uit deze bevraging kwamen twee uitschieters: ‘extra leermateriaal’ en ‘buitenwereld, contact met Nederlandstaligen’.

2.2. Intersectionele benadering en het GIA-rapport

Diepgaand kwalitatief, etnografisch onderzoek impliceert voor ella een intersectionele benadering van het NT2-thema, om veel preciezer de sterktes en zwaktes van het NT2-beleid *én de reële vraag van de mensen zelf naar taalondersteuning* te kunnen detecteren. Vooral bij onderzoek naar de leerbehoefte en tevredenheid bij de NT2-cursisten is dit cruciaal. Multidimensionaliteit en complexiteit erkennen is een must. Een cursist is niet enkel ‘vrouw’ of ‘man’, of ‘laaggeschoold’ of ‘hooggeschoold’ maar haar/zijn positie wordt gevormd op het kruispunt van deze en tal van andere aspecten zoals genderpatronen, familiesituaties, migratieachtergrond, socio-economische status, ouderschap, taal, woonplaats, leeftijd, nationaliteit, (mentale) gezondheid, seksuele oriëntatie... Deze kenmerken coconstrueren elkaar en versterken elkaars impact op het doen en laten van het individu en zijn/haar omgeving. Al deze identiteitskenmerken zijn met andere woorden onlosmakelijk met elkaar verbonden.

In het luik ‘Wie is de NT2-cursist?’³³ wordt op basis van de determinanten ‘geslacht’, ‘leeftijd’, ‘opleidingsniveau’, ‘nationaliteit’, ‘werksituatie’, ‘mondelinge – schriftelijke trajecten’ en ‘keuze rollen’ een beeld (grafieken en taartdiagrammen) geschetst van de NT2-cursisten in de CVO en de CBE. Bijvoorbeeld: in een grafiek³⁴ over het aantal ‘fysieke personen’ lezen we dat in totaal 43% van de NT2-cursisten man is, en 56,1% vrouw, opgedeeld naar het soort opleidingsaanbieder (CVO of CBE of Alfabetisering NL). Van hieruit wordt een tweede grafiek weergegeven waaruit blijkt dat in de Alfa-lessen meer vrouwen (60,5%) ingeschreven zijn dan mannen (39,5%). Over welke (groepen) vrouwen en mannen gaat het hier? Welke factoren spelen nog mee: leeftijd, familiestatuu, migratieachtergrond,... en op welke manier? Waarom zijn vrouwen in de meerderheid in de Alfa-lessen, hoe zien hun trajecten eruit, welke factoren spelen nog mee,...? Op deze vragen biedt het GIA onderzoek geen antwoord.

Verder worden deze ‘determinanten’ niet gekoppeld aan de kwalitatieve bevraging van de cursisten. Met andere woorden: welke antwoorden geven deze personen met profiel/kenmerken x, y, z. Deze profielen kunnen een nauwkeuriger beeld geven van de realiteit, omdat ze reële mensen in beeld brengen, met hun concrete situatie en hun noden. Uiteraard is hun verhaal een uniek verhaal en kan het dus niet zomaar veralgemeend worden. Bijkomende etnografische analyses blijven noodzakelijk omdat binnen elk ‘profiel’, dat is gesitueerd binnen een ruimere context,

31 Idem, p. 328

32 Idem, p. 329

33 Idem, va. p. 35

34 Idem, p. 37

uitzonderingen mogelijk zijn. Dat betekent echter niet dat dergelijke verhaal louter ‘individueel zijn’, de basis van inductief onderzoek, zoals etnografie, is dat het toelaat om **een diagnose** te stellen van de **randvoorwaarden** die moeten vervuld worden zodat een beleid kan slagen. Concreet, inductief onderzoek laat toe om **blinde vlekken** vast te stellen van het beleid en van kwantitatief onderzoek.

In het huidige GIA-onderzoek is de enige ‘koppeling’ van gegevens die wordt gemaakt, deze tussen de slaagkansen en persoonskenmerken zoals inburgeringsstatuut, geslacht en opleidingstype. Hieruit blijkt dat ‘vrouwen beduidend meer slagen’³⁵ en dat er algemeen, dus ook bij mannen geen verschil is tussen werkenden en werkzoekenden qua slaagpercentage. Er wordt echter niet nagegaan waarom mensen afhaken en over welke mensen het hier gaat (redenen en achtergronden), hoe het komt dat vrouwen meer slagen (naast de mogelijke verklaringen zoals een hogere deelname aan het examen en het behalen van betere resultaten (p. 152)), en over welke vrouwen het hier precies gaat, Gezien de vaststelling dat het GIA-onderzoek heel wat vrouwen niet kon integreren in haar onderzoeksresultaten vanwege ‘de taalbarrière’, kunnen we ons vragen stellen bij de validiteit van de beweringen ter zake. De kans is immers reëel dat net mensen die niet slagen in het inburgeringstraject niet opgenomen zijn in het onderzoek.

2.3. Wat lezen we niet in het GIA-rapport?

Andere gemiste kansen in het rapport zijn vragen naar het gebruik van **andere talen dan ‘het Nederlands’** en met wie ze welke talen hanteren; welk **effect** het leren, spreken, schrijven, lezen van Nederlands (en de cursussen) al dan niet hebben (gehad) op hun dagelijks en persoonlijk leven. Ook het vraagstuk rond de **trajecten** van ex-cursisten ontbreekt: wat hebben cursisten na (en/of tijdens) hun traject gedaan en waarom? Deze vraagstukken maken geen deel uit van de opdracht van het GIA-team, maar worden wel vermeld als een kans voor een uitgebreider vervolgonderzoek³⁶. Hetzelfde geldt voor het in kaart brengen van de **effectiviteit** van het aanbod vanuit het perspectief van de (niet-)bereikte doelgroep, en het bevragen van cursisten die het NT2-traject stopzetten. Allerlei vragen die meer dan relevant zijn als we het over gelijke rechten en kansen willen hebben. Het is dan pas dat je weet of je aanbod ook het gewenste effect bereikt. Wij stellen deze vragen in ons dossier wel.

2.4. Grote regionale verschillen en grote verschillen tussen centra

Een eerste en belangrijke vaststelling van het GIA-rapport, is dat er zich grote regioverschillen voordoen qua bereik, organisatie, aanbod van trajecten, begeleiding, ondersteuning, aanpak, etc. Ook tussen verschillende centra in eenzelfde provincie of stad zijn deze verschillen merkbaar³⁷. Gezien elke regio en elk centrum zijn eigen specifieke aanpak heeft, ondersteunt deze vaststelling onze methodologische aanpak.

Ondanks deze **grote regioverschillen en grote verschillen tussen centra** die NT2-lessen aanbieden, kunnen we een aantal opmerkelijke **parallelismen** trekken tussen de ervaringen van de verschillende bevraagde respondenten in dit rapport. We focussen ons op de ervaringen van vrouwen en distilleren tal van **gelijkenissen** tussen die ervaringen met betrekking tot de NT2-cursussen (en de link naar andere domeinen zoals onderwijs, werk, hulpverlening etc.).

In het volgende luik zullen we onze bevindingen uit de gesprekken met de vrouwen en aanbodverstrekkers – waar mogelijk – aan het GIA-rapport toetsen. We zoomen – zoals gezegd – vooral

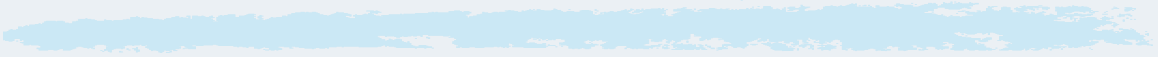
35 Idem, p. 152

36 Idem, p. 29

37 Onderwijsinspectie, 2016

in op de ervaringen van de vrouwen met de NT2-lessen en dit in relatie tot de effectiviteit van deze taallessen. Het perspectief van de vrouwen op deze staat voorop.

Om de conclusies over de ervaringen van deze cursisten niet te veralgemenen, proberen we waar nodig aan te geven over welk profiel het precies gaat, aan de hand van onder andere het opleidingsniveau, de (gezins)situatie en andere relevante factoren...

Deel 2

Ervaringen van vrouwen met:

- > NT2-lessen
- > het leren (gebruiken) van Nederlands buiten NT2
- > trajecten naar betaald werk, opleidingen,...

In onze uitgebreide **diepte-interviews met diverse vrouwen** hebben we gepeild naar hun ervaringen met de NT2-cursussen. Daarbij kwamen ook hun daaropvolgende of gelijklopende trajecten naar betaald werk en/opleiding etc. en andere subthema's die betrekking hebben op taal aan bod. We zijn nagegaan welke rol de lessen NT2 en de kennis van het Nederlands spelen of gespeeld hebben in het dagelijkse en persoonlijke leven van deze vrouwen, in hun positie als vrouw, en eventueel ook als partner, moeder, werkneemster, vrijwilligster... Welk effect hebben deze trajecten (gehad) op deze vrouwen en welke aanbevelingen willen zij formuleren ter verbetering van hun positie als (ex-)cursist, medeburger... Om de leesbaarheid van de tekst te verhogen geven we de ervaringen weer die handelen over:

- > (1) NT2-lessen,
- > (2) het leren (gebruiken) van Nederlands buiten NT2
- > (3) de overgang naar betaald werk en andere afzonderlijk.

De centrale vraagstelling is tweeledig. (1) In hoeverre komt het huidige NT2-beleid en de praktijk tegemoet aan de bestaande noden van vrouwelijke nieuwkomers. En (2) genereert het NT2-beleid de beoogde effecten die ze vooropstelt, met name het realiseren van een evenredige participatie in de samenleving en het dichten van de zogenaamde 'etnische kloof'?

De subvragen die we hieruit afleiden zijn:

- > Hoe is de afstemming tussen de vraag naar en het aanbod van NT2? In welke mate is dit voldoende?
- > Op welke manier en in welke mate wordt rekening gehouden met de context, achtergrond, leernoden en vragen van de bevroegde cursisten?
- > Welke resultaten leveren NT2-trajecten op, en hoe kunnen deze verbeterd worden? Hoe evalueren de (ex-)cursisten de effectiviteit van het aanbod?

In wat volgt, geven we een weerslag van de punten die het **meest aan bod zijn gekomen** in de **gesprekken met vrouwen** en vooral de **aandachtspunten die zij het meest aanhaalden**. De inbreng van de **professionals** nemen we ook mee.

3. Ervaringen van vrouwen met NT2-lessen

3.1. Algemene tevredenheid over het NT2-aanbod

“In de taallessen heb ik fijne mensen leren kennen en met een paar vrouwen goeie vriendschappen opgebouwd toen we samen naar de les gingen. Ik hoefde niet elke dag thuis te blijven. Ook de leerkrachten waren heel vriendelijk.”
I.R.

Voor de meeste bevraagde vrouwen is de globale **tevredenheid** over de cursussen groot; vooral het bestaan van een NT2-aanbod vinden ze **positief**. De **ontmoetingen** met andere mensen die hun taal of talen spreken, soms uit hetzelfde land van herkomst, en de contacten met de lesgevers komen vaak terug als zeer positieve ervaringen. De lessen Nederlands halen vrouwen uit een **isolement**, geven sommige vrouwen aan, en dat vinden ze een goede zaak. Echter, de sociale contacten die vrouwen kunnen leggen met andere cursisten, lijken in de meeste gevallen de duur van de opleiding niet te overstijgen.

3.2. Praktisch en organisatorisch

“Mijn verwachtingen van de lessen Nederlands waren wel hoger. Soms ging alles niet zoals ik het nodig had. Dat was ook zo voor sommige andere medecursisten. De klasgroep bijvoorbeeld. Wij zaten bijna altijd met 22 tot 24 cursisten in één les. Dat was echt te veel. De mensen hadden verschillende tempo's, voorkennis, niveaus en achtergronden zoals diploma, leeftijd, voorkennis van het Nederlands, Soms was er ook een groot leeftijdsverschil tussen de cursisten en ook meningsverschillen. Er was vaak tijdverlies doordat niet iedereen mee kon in de les en de leerkracht sommige zaken soms meermaals moest uitleggen en herhalen of trager gaan opdat iedereen de leerkracht kon volgen. Dit was vooral het geval in de eerste 2 niveaus. Soms zetten ze mensen die nog nooit naar school was geweest, bij anderen die dat wel hadden. Dat was soms wel moeilijk en lastig”
I.R.

Sommige vrouwen vinden de praktisch-organisatorische kant van de lessen **niet altijd optimaal en afgestemd op de mogelijkheden van cursisten**. De kwaliteit van de leslokalen, de infrastructuur en de algehele materiële accommodatie scoren niet altijd goed en dat heeft volgens sommigen ook **impact op de lessen**. Let wel, zoals eerder vermeld bestaan grote regioverschillen en verschillen tussen centra binnen eenzelfde regio. Net omwille van die **infrastructurele tekortkomingen binnen bepaalde centra** blijken de groepen niet altijd ideaal qua **grootte en samenstelling**. Een vaststelling die ook door het GIA-team maakt.³⁸ We zien een duidelijk verband tussen

38 Onderwijsinspectie, 2016

de kwaliteit van de infrastructuur, de organisatorische mogelijkheden binnen de centra en de tevredenheid over het aanbod.

De grootte van de groepen cursisten vinden de meeste vrouwen vaak problematisch. De meesten vinden de groepen **te groot** waardoor de leerkracht te weinig rekening kan houden met de leernoden, snelheden en vragen van de cursisten. Ook binnen de sector is men zich hiervan bewust. Echter, de klasgroepen (in de CBE en CVO) starten bewust met behoorlijk veel cursisten, laten professionals weten, omdat men rekening houdt met de uitval gedurende het volledige traject.

Cursisten die soms **overdreven lange verplaatsingen** moeten doen om op de leslocatie te geraken, klagen over deze afstanden omdat hen dat vaak heel veel tijd en geld kost en hierdoor hun dagelijkse taken niet rond krijgen. Ook de **bepaalde mobiliteit** (van inwoners buiten of ver van de stad) vinden de cursisten niet positief. **Het aanbod aan lessen in het weekend en in de vakantie** zijn, zoals gekend door de diensten, niet breed. Dat vonden de cursisten dan een gemiste kans.

In vernieuwde centra was het enthousiasme over de lessen en de infrastructuur veel groter, zowel bij de cursisten als bij de lesgevers. Zo waren in een vernieuwd centrum alle leslokalen uitgerust met onder andere een beamer en een groot projectiescherm. Zeker in combinatie met **draadloos internet** blijkt dat een goed instrument te zijn om **afwisseling** in de lessen te brengen. Lesgevers vinden **geschikte accommodatie** bovendien ook veel aangenamer.

In sommige centra waar geen tekort is aan lokalen kunnen cursisten gebruik maken van de **Open Leercentra NT2**. Dat zijn ruimtes waar computers ter beschikking staan en waar cursisten terecht kunnen voor conversatie en begeleiding. Aan de aanwezige leerkracht of vrijwilliger kunnen ze vragen stellen of de leerstof oefenen. Daarnaast kunnen cursisten in het centrum woordenboeken raadplegen, leesboeken ontlenen of gewoon eens langskomen om in stilte te werken aan oefeningen die ze meegekregen hebben.³⁹ Enkele bevraagde vrouwen lieten weten dat ze reeds gebruik gemaakt hebben van een dergelijke ruimte.

“Ik had een baby en gaf borstvoeding. Mijn oefeningen voor het UCT kon ik probleemloos via het digitaal platform verderzetten. Ik kon ook feedback vragen. Dat was handig want het centrum was niet vlakbij.”
C.M.

Vooraf hooggeschoolde vrouwen zijn geïnteresseerd in **meer digitale werkvormen** (of de grotere bekendheid van een dergelijk aanbod) of online cursussen (binnen de CVO). Het digitale aanbod en werken met computers (voor opdrachten etc.) binnen het UCT vinden ze handig. Het biedt voor personen die ver van de lescentra wonen of die kinderen hebben, meer mogelijkheden om van thuis de lessen en opdrachten te volgen. De combinatie van de lessen en privé wordt dan ook een pak gemakkelijker. Ook om extra oefeningen te kunnen maken of om feedback te kunnen vragen aan de lesgever vinden ze digitaal werken, heel geschikt.

39 Een voorbeeld: <http://www.hetperspectief.net/open-leercentrum.html>

Digitale leervormen NT2

Het aanbod van online tools om Nederlands te leren, is niet breed, geven professionals NT2 aan, maar daar wil de sector in de toekomst zeker werk van maken. Belangrijk hierbij is dat de toegankelijkheid van digitale leervormen zo groot mogelijk is, ook voor zij die minder ervaring hebben met ICT-toepassingen en internet. Er bestaan intussen een aantal instrumenten om online Nederlands te leren, zoals Nedbox⁴⁰. Dat blijkt nu bekendheid te krijgen, aldus de professionals. Een ander voorbeeld is een aanbod van een centrum dat bestaat uit een online pakket waarbij de cursist gedurende vijf maanden vanaf niveau 1 of 2 op zelfstandige basis Nederlands kan leren. Per week kan de cursist 1 Skype-moment bijwonen met de lesgever. Na het afronden krijgt de cursist een certificaat. Met dit pakket heeft het desbetreffende centrum een publiek van hooggeschoolden voor ogen die Engels of Frans spreken en goed met de computer kunnen werken⁴¹. Cursisten die geen Engels of Frans spreken of het niveau 1 of 2 niet behaald hebben, kunnen dus geen beroep doen op dit pakket.

De **buitenschoolse activiteiten** tijdens de lesuren worden positief onthaald omdat ze dan in *“het echte leven’ kunnen zien en voelen hoe mensen het Nederlands gebruiken”*. Zo worden bezoeken gepland aan werkwinkels, bepaalde steden, organisaties etc. Buitenschools oefenen in groep vinden de meeste vrouwen leerrijk. Vooral omdat het drempelverlagend werkt en omdat ze dan ook kennismaken met verschillende accenten en dialecten, aldus de vrouwen. Dergelijke buitenschoolse activiteiten die de schoolse context doorbreken, worden jammer genoeg niet door alle centra (CBE of CVO) op structurele basis aangeboden.

3.3. Motivaties en inhoudelijke verwachtingen NT2

“We worden niet echt voorbereid op het leven daarbuiten. Na de lessen kwam ik thuis en mijn tas met mijn leerboek lag daar tot de volgende les. Ik kon niets doen dan wachten. Maar waarom?”
U.M.

Bijna alle geïnterviewde vrouwen geven aan dat ze zeer gemotiveerd zijn om Nederlands te leren, ook nadat ze het verplichte niveau (van A2) behaald hebben. Naast de materiële, infrastructuurle en praktische verbeterpunten zoals hierboven vermeld (kwaliteit van de leslokalen, materieel comfort, groepsgrootte, ligging,) kwamen ook inhoudelijke thema’s aan bod. Vrouwen met (voornamelijk) het opleidingsniveau van de cursisten zijn de meningen over de **inhoud** van de lessen op een paar punten zeer gelijklopend.

Voor **lager opgeleiden** zijn de lessen geen evidentie omwille van de vaak **schoolse context**, die

40 www.nedbox.be

41 <http://www.hetperspectief.net/online-nederlands-leren.html>

Nederlands leren beperkt tot een bepaalde vorm van Nederlands die vaak als moeilijk wordt omschreven. Bovendien voelen ze zich in de klassieke opstelling van een klasgebeuren minder comfortabel. Door middel van praktische oefeningen en praktijk zouden ze veel sneller en beter vooruitgaan, geven ze aan. Deze klasopstelling is een klassiek Westerse set-up: de leerkracht voor de klas die doceert. Deze context staat haaks op hoe mensen echt taal leren in het reële leven. We leren taal door te ageren in contexten, door na te doen, De schoolse context reproduceert ongelijkheid omdat ze een bias heeft voor de geschoolde middenklasse.⁴²

Hogeropgeleiden sommen meer specifieke thema's of verbeterpunten op: zoals de groepsgrootte en het lesmateriaal dat ze omschrijven als verouderd, weinig uitnodigend en niet aangepast aan hun noden en profielen. Zoals gesteld, blijken sommige aandachtspunten het gevolg te zijn van onder meer te grote klasgroepen. Door grote klasgroepen, waarbij lesgevers ook met 'tragere' leerlingen rekening moeten houden, blijkt het tempo niet voor iedereen gepast.

*"Het probleem van luisteren naar een DVD als oefening.
Dat was met een accent, onverstaanbaar voor veel cursisten.
Een Antwerps accent en andere accenten die ik niet kende.
Dat vonden we moeilijk."*
M.C.

"Sommige leerkrachten vonden het geen probleem dat we ons eigen taal spraken in de les om andere cursisten uitleg te geven over zaken die ze niet begrepen. Andere leerkrachten waren daar veel strenger in. De leerkracht van mijn eerste cursus liet geen andere taal dan het Nederlands toe in de les. Dus we begrepen heel weinig van wat er werd verteld."
I.R.

Veel hangt ook af van de aanpak van de lesgever, vinden de meeste vrouwen. Hoewel de ervaringen met lesgevers doorgaans heel positief zijn, wijzen de vrouwen op een aantal verbeterpunten zoals het gebruik van de talen die ze reeds kennen en gebruiken in het dagelijkse leven. Elkaar helpen in de cursussen in de taal die ze gemeenschappelijk hebben met sommige andere cursisten, is een geschikte methode om succes te boeken, vertellen ze. Het collaboratief leren uitschakelen vinden ze daarom geen goed idee. Anders vervallen de lessen in het puur drillen van taal, aldus een respondente.

Wat schrijft het GIA-team over de lesinhoud binnen de CBE en CVO?

De hierboven omschreven ervaringen komen grotendeels overeen met de bevindingen van het GIA-team. Zij schrijven in het rapport dat de cursussen niet aangepast zijn aan alle aanwezige **leernoden**. Het lesmateriaal zoals cursussen en mappen scoren laag, waardoor sommige cursisten spreken over saaie lessen die **weinig bruikbaar zijn in 'het echte leven'**. De vraag naar **andere en meer realistische activiteiten en werkvormen** is groot, alsook een **breder aanbod** dat hen ondersteunt bij hun participatie in de samenleving: op de arbeidsmarkt, in opleidingen, sociale diensten, op scholen etc.⁴³

42 Boudieu, P. & Passeron (1990) *Reproduction in Education, Society and Culture*, Sage Publications

43 Onderwijsinspectie, 2016

3.4. Dubbele dagtaken en combinaties: kinderopvang en lessen NT2 (en/of MO)

Vrouwelijke nieuwkomers vormen de beste leerlingen binnen NT2-opleidingen; hun proportioneel aandeel in sommige opleidingen bedraagt ruim twee derde. Ook in de gevorderde modules zitten opvallend meer vrouwen⁴⁴. Doch botsen ze tegen **specifieke drempels** aan die hun trajecten minder gunstig maken, vertellen de vrouwen.

Gegeven de **stereotiep gegenderde rolpatronen** nemen veel meer vrouwen dan mannen de zorg op voor hun kinderen en het huishouden. Daarom is de **combinatie van NT2-lessen met verschillende zorgtaken** voor veel vrouwen geen evidentie. Allerlei combinaties zoals zorg, huishouden, werk zoeken, solliciteren of werken en andere engagementen met lessen Nederlands en/of maatschappelijke oriëntatie vergen voor het gros van de vrouwen **bijkomende inspanningen**.

Dubbele dagtaken zijn voor veel vrouwen, die lessen Nederlands (en andere lessen) volgen en/of actief zijn op de betaalde arbeidsmarkt, geen uitzondering: buitenshuis werken én de zorg voor de kinderen en het huishouden berust buitenproportioneel meer op hun schouders. In sommige gevallen zorgen vrouwen ook voor de oudere generatie (veelal inwonende ouders of schoonouders), wat maakt dat ze amper stappen kunnen ondernemen om Nederlands te leren, een opleiding te volgen of een job te zoeken. Voor alleenstaande vrouwen is het vaak nog moeilijker om alles rond te krijgen. De onmacht waarover de vrouwen spreken maakt hen vaak ziek, zowel fysiek als mentaal, vertellen de meesten.

“Vanuit de groep van vrouwen waarmee we samenwerken kreeg ik ook nog een signaal rond de conversatiegroepen Nederlands in XX. Die worden op woensdagnamiddag georganiseerd zonder kinderopvang, maar dit is dus een grote drempel voor vrouwen met kinderen.”

Begeleider zelforganisatie

Aansluitend hierbij kwam ook het thema **kinderopvang** meermaals aan bod. Een gebrek aan (betaalbare) kinderopvangplaatsen en de **onbekendheid** met het systeem van kinderopvang, vormen voor veel vrouwen drempels om voluit deel te kunnen nemen aan NT2-lessen, conversatieklassen, en/of andere opleidingen, werk, engagementen,...

“Toen ik niveau 3 had afgerond, zijn we moeten verhuizen. In die gemeente kon ik niet aansluiten bij het volgende niveau omdat we geen kinderopvang vonden die voor ons haalbaar was. Ik heb dan een pauze van 8 maanden moeten inlassen en na het vinden van een plaats in de opvang ben ik terug met de lessen Nederlands begonnen.”

V.M.

Voor (alleenstaande) vrouwen en gezinnen die niet in centrumsteden wonen, blijkt het vinden van geschikte kinderopvang niet gemakkelijk. Soms moeten vrouwen uren op voorhand vertrekken om naar de les te gaan omdat ze eerst hun kind naar de opvang moeten brengen. Deze lange verplaatsingen zijn niet bepaald uitnodigend om voluit de lessen te kunnen volgen.

De kwestie **kinderopvang** houdt veel mama's en papa's en vooral alleenstaande mama's sterk

⁴⁴ Onderwijsinspectie, 2016, p. 38

bezig. Sommige vrouwen vinden het moeilijk om hun kinderen naar de (buitenschoolse) opvang te brengen, omdat ze dat nooit gekend hebben in hun eigen opvoeding en omgeving. Ze geven aan dat ze bezorgd zijn en dat een dergelijk systeem voor hen iets helemaal nieuw en soms afschrikkend is. Vooral lager opgeleide moeders hebben hierin meer ondersteuning en begeleiding nodig omdat ze minder ervaring hebben met kinderopvang (in het land van herkomst).

*“Tijdens mijn pauze [in het NT2-traject] heb ik **conversatieklassen** gevolgd en **vrijwilligerswerk** gedaan waar ik kon en waar kinderopvang was. Ik ging ook naar allerlei educatieve, informatieve activiteiten waar kinderopvang voorzien was. Ik besef wel dat dit niet voor alle vrouwen makkelijk is. Dankzij mijn echtgenoot die voltijds in een bank werkte [Franse bank, Engels als voertaal] hoefde ik mij financieel niet erg veel zorgen te maken. Ik was gemotiveerd om Nederlands te leren, had via internet contact met mijn familie en vriendin in Azerbeidzjan en vond de moed om door te zetten.”*
I.R.

In sommige steden en gemeenten bestaan kinderopvanginitiatieven die dichtbij het centrum (CBE of CVO) gelegen zijn. Ook liepen in 2016 in acht verschillende locaties over heel Vlaanderen proeftuinen ‘Inburgering op maat voor laaggeletterde vrouwen met jonge kinderen’, gefinancierd door het Europees Fonds voor Asiel, Migratie en Integratie (AMIF). Deze trajecten hadden tot doel om laaggeletterde jonge moeders met hun kinderen lessen aan te bieden waarbij de kinderopvang ofwel in de aanpalende ruimtes werd voorzien ofwel afwisselend deels in de lessen zelf en deels in een andere ruimte. Deze lessen bestonden uit de combinatie van NT2, maatschappelijke oriëntatie en opvoedingsondersteuning. Elke proeftuin voorzag op zijn manier opvang: in de lessen, naast de lessen, een combinatie van beide etc.⁴⁵ Zo konden de kinderen in één proeftuin op de schoot van de moeder zitten waarna geleidelijk aan werd overgeschakeld naar opvang in de andere ruimte door medewerkers en/of vrijwilligers. De mama’s vinden deze aanpak heel positief. De rijke uitwisselingen met andere vrouwen over de zorg en de opvoeding van kinderen en met de lesgevers spelen hierin een grote rol.⁴⁶

“Voor veel ouders is het bellen naar een kinderopvangdienst en zich aanmelden met de computer om een opvangplaats te vinden te hoogdrempelig. Wij kijken dan samen met de ouder(s) welke kinderopvangdienst het dichtstbij gelegen is van de woonplaats of van de leslocatie.”

Medewerker Kinderopvang INGent

Kinderopvang in de buurt organiseren, werkt bemoedigend en werkbaarder, geven de meeste vrouwen aan. Echter, in weinig steden en gemeenten bestaat **structurele ondersteuning** voor cursisten NT2 die kinderopvang willen en kunnen gebruiken. We belichten er eentje: in de Gentse context kunnen cursisten reeds tien jaar samen met een opvangmedewerker op zoek gaan naar de meest geschikte opvangplaats voor hun niet-schoolgaande kinderen. Dit is een initiatief in samenwerking met de stedelijke kinderopvangdienst. De medewerker van dit initiatief gaat in overleg met de ouder(s) op zoek naar een opvangplaats en staat in voor de administratieve

⁴⁵ Persoonlijke communicatie projectmedewerker Lerend Netwerk Inburgering op maat voor laaggeletterde vrouwen met jonge kinderen, oktober 2016, Gent.

⁴⁶ Ter info: een gelijkaardig project is ‘Pebbles in the sand’ uit Canada, waarbij Engelse taallessen voor migrantenvrouwen doorgaan in een veilige omgeving met aandacht voor thema’s die zij relevant vinden. Zie link: <http://www.ciwa-online.com/our-services/language-training-and-childcare-services/pebbles-in-the-sand-esl-literacy-for-women-and-children>

voorbereidingen zoals afspraken maken. Men streeft ernaar een opvangplaats te vinden die zich zo dicht mogelijk bij huis van de cursist of de lesplaats bevindt⁴⁷. Dit aanbod blijkt succesvol te zijn. Maar er is wel jaarlijks een wachtlijst.

Opvallend is dat sommige (traject)begeleiders de motieven van ouders om geen beroep te doen op kinderopvang niet gegrond vinden. Ze zien de motieven van de ouders als “een cultureel probleem” of een “fenomeen van niet willen”. Ook zouden volgens sommige begeleiders de mannen hun vrouwen verplichten om aan te geven geen kinderopvang wensen te gebruiken. Dat sommige ouders verplicht worden om gebruik te maken van kinderopvang, vinden deze geïnterviewde begeleiders een goede zaak. De vrouwen vinden dat een zeer spijtige zaak en vertellen dat dat hen ontmoedigend werkt. Ze zien daarin een gebrek aan begrip.

3.5. Nederlands in de klas en daarbuiten

“Je moet met werkbare tools kunnen komen: bv Nederlands op de werkvloer. Het Nederlands dat onderwezen wordt blijft vaak beperkt.”

Begeleidster vrouwenorganisatie S.A.

De meeste vrouwen omschrijven **de kloof tussen het klasgebeuren en de buitenwereld**, als groot.

De schoolse context, zoals hierboven aan bod kwam, waarin de meeste lessen worden georganiseerd, ligt de vrouwen vaak niet: ze willen **meer in contact komen met mensen buiten de lessen, met Nederlandstalige én niet-Nederlandstalige mensen**. En daar wringt het schoentje; de kans om het **Nederlands te oefenen**, gebruiken en toepassen buiten de lessen is zeer minimaal, geven bijna alle respondenten aan. Ook sommige begeleiders en leerkrachten erkennen deze nood. Om hierop in te spelen, organiseren veel instanties (met de steun van het NT2-beleid) oefenklassen en conversatiegroepen (zie verder).

“Ik ben de eerste drie jaren dat ik hier was van de les naar huis en terug van huis naar de les gegaan. Ik heb 3 jaar moeten wachten om mijn Nederlands te gebruiken tussen mensen, op het werk. Via een overeenkomst als artikel 60’er werk ik hier nu als stagiaire-educatief medewerker”

E.R.

De kennis van Nederlands vormt vaak ook een **voorwaarde** om te kunnen deelnemen aan bijvoorbeeld de betaalde arbeidsmarkt. Dit staat haaks op wat de **praktijk** ons leert: namelijk dat anderstaligen **het stukje Nederlands** dat zij nodig hebben pas kunnen **leren en oefenen** wanneer ze ook kunnen deelnemen in de samenleving. Dit kan gaan over werk, onderwijs, opvoeding, vrije tijd etc. Het Nederlands dat mensen nodig hebben, is dus een heel **specifieke vorm van Nederlands** dat bruikbaar kan zijn in specifieke contexten. Zo vinden we het bijvoorbeeld normaal dat een tandarts vaktermen van de tandheelkunde onder de knie heeft. Diezelfde logica geldt ook voor cursisten NT2. Echter, het Nederlands dat in de lessen NT2 aangeboden wordt omhelst niet altijd het vocabularium dat personen nodig hebben, geven sommige vrouwen aan. De NT2-

⁴⁷ Hoeveel kost kinderopvang voor inburgeraars? De ouders van inburgeraars kiezen meestal voor een inkomensgerelateerde kinderopvang, dit wil zeggen dat de prijs van de kinderopvang afhangt van hun inkomen. Dit wordt digitaal berekend door Kinder-Gezin : het attest inkomensstarief of de Kindcode. De prijs voor een dag kinderopvang bij niet-inkomensgerelateerde kinderdagverblijven is 27 €. Voor inkomensgerelateerde kinderopvang kan de opvangprijs variëren tussen 3 en 27 € voor een hele dag opvang. (Bron: persoonlijke communicatie, IN-Gent, afdeling individuele begeleiding, 7/10/2016)

sector tracht hier meer en meer op in te spelen door **gecombineerde trajecten** te organiseren waarbij bijvoorbeeld NT2 samen aangeboden wordt met een beroepsopleiding. Dit subthema komt verder aan bod onder '6.1. De weg naar maatwerk: geïntegreerde en duale NT2-trajecten'.

3.6. Leer- en trajectbegeleiding

De eerste contacten met NT2, consultants vinden plaats tijdens de zogenaamde '**intake**'. Daar leggen kandidaat-cursisten een **test** (covaar-test: cognitieve vaardigheidstest) af die peilt naar de leervaardigheid van de cursist. Deze test speelt een belangrijke rol in de **oriëntering** van de cursist naar een gepast onderwijsaanbod. De meeste vrouwen en sommige professionals vinden deze eerste fase te omslachtig. De vrouwen vinden dat ze zelden tot nooit bijkomende vragen hebben gekregen om dieper in te gaan op wat zij wilden **bereiken** na (of naast) hun NT2-traject, waar hun interesses liggen op vlak van werk en hoe zij hun traject het liefst wilden uitstippelen. Dat vinden ze een spijtige zaak. Een top-down benadering blijkt al te vaak de regel en een eventuele heroriëntering valt of staat met de communicatie tussen de cursist, de trajectbegeleider en/of leerkracht.

Indien er correcties (van bijvoorbeeld het niveau) nodig zijn, kan de **leerkracht** samen met de cursist bekijken welk traject of niveau beter past bij de cursist. Dit klinkt logisch. Maar in feite zou dat niet de hoofdplicht van een leerkracht zijn. Die begeleiding ligt voornamelijk bij de **trajectbegeleiders** die aangeven de procedures te volgen zoals die aan hen worden opgedragen⁴⁸. Uit onze bevraging blijken (vooral laaggeschoolde) vrouwen zelden beroep te doen op hun trajectbegeleider. Sommige vrouwen wisten zelfs niet dat ze beroep kunnen doen op een trajectbegeleider.

In de centra waar de trajectbegeleider vooral met de intake bezig is, hebben de cursisten wel contact met de trajectbegeleider, maar dit beperkt zich tot de start van het traject. Hoogopgeleide vrouwen die een specifiek programma naar werk of een opleiding voor hoogopgeleiden volgen, hebben wel meer contact met de trajectbegeleider.

De meeste vrouwen geven ook aan dat ze in het begin niet over voldoende **informatie** beschikken over de **uitstroom naar andere opleidingen**, andere manieren van **informeel leren** via bijvoorbeeld vrijwilligerswerk en stages. Het aantal **doorstromers van CBE naar CVO** blijkt ook laag te liggen⁴⁹.

48 Onderwijsinspectie, 2016

49 Idem

3.7. Psychosociale begeleiding tijdens de NT2-trajecten

“Veel van de mensen die ik begeleid zijn overladen door stress en vinden geen rust meer door de gespannen situaties thuis. Er zijn veel discussies en ruzies omwille van de stress door de werk- en geldproblemen.”

Trajectbegeleidster NT2

Volgens sommige cursisten en professionals NT2 is de nood aan **socio-emotionele ondersteuning** van cursisten groot. De meeste vrouwelijke cursisten zijn asielzoekers en nieuwkomers en hebben psychische moeilijkheden. Ze vinden de verwachtingen met betrekking tot het Nederlands hoog omdat ze daarnaast ook andere verantwoordelijkheden en zorgen hebben, zeker in het geval van (alleenstaande) mama's en personen in een relatie.

Migreren gaat bijna altijd gepaard met meer druk op de relatie in een nieuwe en vaak onzekere situatie op tal van vlakken: financieel, juridisch, gezondheid,... Partners vallen terug op genderstereotiepe rollenpatronen waarbij de man (sneller) buitenshuis aan de slag gaat en de vrouw veelal thuisblijft en voor de kinderen zorgt.

De **stress** waarin migranten terechtkomen, de traumatische ervaringen, het eigen land en de vertrouwde omgeving hebben moeten verlaten, hun vluchtverhaal, de procedure die ze moeten doorlopen, de administratieve rompslomp, het opnieuw beginnen in een ander land, in een andere taal... Deze ervaringen vragen een grote psychische ondersteuning en begeleiding, vertellen sommige professionals NT2. Sommige NT2-centra nemen dit gedeeltelijk op in de leerbegeleiding, maar volgens een medewerker van een CBE moeten de centra vooral kunnen doorverwijzen naar professionele hulp. Echter, de wachtlijsten in de Centra voor Geestelijke Gezondheidszorg en Centra voor Algemeen Welzijnswerk zijn lang. Hierdoor kan deze doelgroep momenteel geen prioriteit krijgen. Een vaststelling die ook door het GIA-team wordt gerapporteerd.

Sommige vrouwen geven ook aan dat hun leerproces enorm wordt beïnvloed door de zorgen waarmee ze elke dag leven. Die zorgen hebben op hun beurt ook impact op hun gezondheid en welbevinden. Ze willen naar de Nederlandse les, en dat doen ze ook, maar **hun hoofd zit vol met andere zorgen**. Sommigen haken daardoor af of blijven haperen op niveau 1.2 of lager. En dit terwijl ze wel veel meer aankunnen. Professionals die hebben deelgenomen aan de gesprekken, bevestigen de moeilijke situaties waarin veel nieuwkomersvrouwen leven. Veel vrouwen leven in armoede of in bestaansonzekerheid en dat maakt dat ze niet verder kunnen zolang hun precare situatie niet verbetert. De vraag stelt zich of ze kunnen geholpen worden met extra begeleiding of ondersteuning in hun trajecten NT2. Een andere mogelijkheid is dat er grondige veranderingen plaatsvinden in de eisen die worden gesteld van de ontvangende maatschappij op vlak van taal. Immers, *‘Waarom die fixatie op dat Nederlands?’*, vragen veel vrouwen zich af.

Good practice:

Er bestaat momenteel een klein aanbod om cursisten te ondersteunen op vlak van het psychosociale. Een voorbeeld hiervan is het programma Mind-Spring (www.mindspring.be). Dit werd ontwikkeld om tegemoet te komen aan de psychische noden van asielzoekers en vluchtelingen. Op dit moment is dit aanbod beperkt en niet in alle regio's actief; op de website lezen we dat er momenteel cursussen lopende zijn in Oost-Vlaanderen en Brussel (d.d. 9/12/2016).

3.8. Wat als de cursist afwezig blijft?

Een zeer kwetsbare groep van vrouwen, zo vertellen respondenten in onze bevraging, zijn vrouwen die door hun Belgische partner en/of schoonfamilie niet zouden mogen deelnemen aan de lessen NT2 en de oefenlessen. In dat opzicht vinden veel vrouwen en professionals het **verplichtend karakter** van de lessen Nederlands tot niveau 1.2⁵⁰ een goede zaak.

De dossiers van cursisten die het verplichte NT2-traject niet afleggen, belanden bij de **handhavingsambtenaren** die sancties (administratieve boetes) kunnen opleggen als blijkt *'dat er manifeste onwil is om de lessen te volgen'*, vertellen de geïnterviewde handhavingsambtenaren. In ons gesprek met drie (van deze vijf Vlaamse) ambtenaren werd verduidelijkt dat men niet direct overgaat tot boetes, maar dat er eerst en vooral wordt geluisterd naar de verhalen en verklaringen van de desbetreffende personen die in gebreke zouden zijn. Deze personen worden dan ook uitgenodigd om hun verhaal te komen doen of per brief te reageren.

De motivaties voor hun afwezigheid zijn uiteenlopend. Zo geven de geïnterviewde ambtenaren aan dat personen die betaald werken, verkeerdelijk denken dat ze geen inburgeringstraject (en dus NT2-lessen) hoeven te volgen. Werk als reden om geen lessen te volgen, komt regelmatig aan bod en dit vooral bij mannen. Andere verklaringen van uitgenodigden zijn: het nut niet inzien van de lessen NT2, zwangerschap, grote afstand tussen woonplaats en CVO of CBE, slechte gezondheid, de bus of trein niet durven nemen,...

Ook personen die zich na herhaaldelijk uitnodigen niet aanmelden voor een intake, worden naar deze dienst doorverwezen. Volgens deze ambtenaren worden sommige vrouwen verplicht door hun partner om het gebrek aan kinderopvang als reden aan te geven van afwezigheid in de lessen Nederlands. Ze twijfelen aan de oprechtheid van sommige van die verklaringen omdat ze vinden dat cursisten als koppel om de beurt hun niet-schoolgaand kind zouden kunnen opvangen.

50 Voor analfabeten is dat niveau 1.1

4. Ervaringen van vrouwen met het leren (gebruiken) van Nederlands buiten NT2 en het gebruik van andere talen dan het Nederlands

4.1. Waar leren ze Nederlands?

“Momenteel ben ik op zoek naar werk. Eerst ben ik begonnen met de taal te leren enzo, dat was twee jaar ongeveer. Daarna ben ik gestopt met de cursus [Nederlands]. Ik wou meer oefenen allé, in het echte leven. Niet meer op school.”

A.K.

Gevraagd naar *waar en op welke manier* ze Nederlands leren en hoe ze de NT2-leerstof oefenen, gaven bijna alle vrouwen gelijklopende antwoorden. Zoals hierboven geschetst, blijkt het toepassen van de leerstof uit de lessen NT2 zeer moeilijk, omdat ze zich zelden in situaties bevinden waar ze (op hun niveau en manier, het soort) Nederlands kunnen (en durven) spreken en andere Nederlandstaligen ontmoeten. Als dat al gebeurt, is het zeer **sporadisch** in bijvoorbeeld de winkel, bij de dokter, op straat met burens...

De meesten vinden betaald werken een goede manier om Nederlands te leren omdat ze dan andere mensen ontmoeten waarmee ze Nederlands zouden kunnen spreken. Echter, betaald werken doet de meesten (nog) niet omdat onder andere hun kennis van het Nederlands niet voldoende zou zijn, volgens henzelf en/of mogelijke werkgevers of interimkantoren (zie verder). Dit uitsluitend karakter van de nadruk op Nederlands keert in de gesprekken verschillende keren terug. Ook als het gaat over niet-professionele contexten: contacten met anderen zijn precies enkel mogelijke als je Nederlands kent, geven sommige vrouwen aan.

De meeste vrouwelijke nieuwkomers hebben een zeer **beperkt netwerk** om Nederlands te oefenen. Vrouwen uit gevestigde migrantengroepen en huwelijksmigranten, doen vaker beroep op een familienetwerk dat weinig of geen Nederlands spreekt. Enkele vrouwen (die reeds een NT2-traject hebben afgerond) geven aan dat ze vooral Nederlands hebben geleerd tijdens hun **vrijwilligerswerk**. In contact komen met mensen die Nederlands spreken, is voor de meesten dan ook belangrijk.

Ontmoetingskansen tussen cursisten NT2 en personen die Nederlandstaligen worden de laatste jaren sterk aangemoedigd in het kader van het taalpromotiebeleid via **oefenkansen Nederlands**. Dit aanbod valt grotendeels onder niet-formeel leren en is zeer divers en geografisch verspreid. Op de websites van de ondersteuningsstructuren⁵¹ van het Integratiebeleid en andere websites zoals www.nederlandsoefenen.be kunnen (toekomstige) cursisten zich inschrijven om deel te nemen aan niet-formele oefengroepen. Conversatieklassen- of tafels maken deel uit van de ‘oefenkansen’ die door het NT2-beleid worden gepromoot.

De vraag naar oefenkansen in de buurt leeft bij veel vrouwen. Ook bij de vrouwen die geen jonge kinderen hebben. Sommige vrouwen vinden initiatieven in hun buurt heel goed omdat het voor sommige vrouwen (en mannen) isolement doorbrekend kan zijn. Ze benadrukken het **sociale aspect** van dergelijke informele initiatieven: *“Andere mensen leren kennen, beseffen dat je niet*

⁵¹ Agentschap Integratie en Inburgering, VZW Integratie en Inburgering Antwerpen, In-Gent vzw

de enige bent”, zijn vaak de redenen waarom vrouwen deelnemen aan conversatieklassen en andere informele oefenklassen. Het samen kunnen spreken over hoe moeilijk het is om Nederlands te spreken, werkt versterkend, geven vrouwen aan, en zet hen aan om verder samen in groep Nederlands te leren. Op deze bijeenkomsten wisselen ze ook hun ervaringen uit rond het zoeken naar werk of een woning, het opvoeden van kinderen etc.

Een keerzijde aan dergelijke initiatieven is dat ze beperkt zijn in aanbod en niet altijd toegankelijk voor iedereen wegens drempels zoals te hoogdrempelig, geen kinderopvang of geschikte omkadering, te veraf gelegen, de gemengde groepen v/m, geen tijd of energie, andere verplichtingen... Dit zijn de redenen die de respondenten aangeven.

Oefenkansen NT2 worden ook gezien als een manier om kennis te maken met de lokale **taalvariëteiten, accenten en dialecten**. Echter, het vinden van Nederlandstalige kandidaten/vrijwilligers die met NT2-lerenden willen converseren blijft in sommige regio's niet evident, zo blijkt uit het GIA-rapport. Gezien de hierboven vernoemde structurele drempels is deze actieve zoektocht en deelname aan oefenkansen niet voor iedereen even vanzelfsprekend. Dit vergroot de kloof tussen zij die meer en minder tegen drempels aanlopen in hun trajecten.

Een voorbeeld van vrijwilligerswerk NT2:

Twee vrouwen vertellen over een vrijwilliger die ze toevallig ontmoet hebben: een oud-leraar die als vrijwilliger lessen NT2 en initiaties geeft aan mensen zonder wettige verblijfsvergunning. Ze volgen bij hem twee keer per week les en spreken vlot Nederlands, aldus de vrouwen. Met die conversatielessen willen ze *“hun taalfouten te corrigeren en hun grammatica perfectioneren”*, vertellen de vrouwen. Opvallend is dat ze vooral ‘het correct Nederlands spreken’ beklemtonen, eerder dan het zich verstaanbaar maken in het Nederlands. We zien hier de dominante taalideologie opduiken waarbij het vooral draait om de vorm in plaats van de functionaliteit ervan. De vrouwen hebben een duidelijk idee van welk soort Nederlands als ‘geïntegreerd’ wordt gezien en willen daar naar eigen zeggen ook naartoe streven. Voor deze vrouwen is Nederlands leren een belangrijke en goede tijdsinvulling. Daarnaast hebben ze weinig om handen, leggen ze uit. Ze moesten wel lang zoeken naar een manier om Nederlands in de praktijk toe te passen. Daarnaast doen ze ook vrijwilligerswerk om zo vaak mogelijk Nederlands te kunnen spreken. Daarom volgen ze ook het nieuws op televisie, aldus de vrouwen.

4.2. Eigen initiatieven lessen Nederlands

Taalverschillen en vooral het niet spreken en gebruiken van Nederlands wordt vanuit het beleid vaak gezien als een drempel om voluit te kunnen participeren in de samenleving. De ‘integratie’ zou in gevaar komen als de ‘anderstalige’ medemens ‘het Nederlands’ niet machtig zou zijn. Zoals vermeld zetten veel niet-Nederlandstalige vrouwen of vrouwen die NT2-lessen volgen zich als **vrijwilliger** actief in voor allerlei initiatieven of organiseren ze met vrienden of burens initiatieven rond opvoeding, gezondheid, onderwijs en Nederlandse lessen. Het gros van deze vrouwen is vaak zeer actief bezig met de opvoeding van hun kinderen, met zorg, vrijwilligerswerk etc. Ook op die manier (met het opnemen van onbetaalde arbeid) maken ze deel uit van het economisch proces, maar dan onder de vorm van onbetaald werk. Immers, onbetaald werk wordt in onze samenleving in het algemeen ondergewaardeerd en al zeker niet verloond.⁵² Doch maken deze vrouwen het monetair economisch proces mogelijk en vullen ze het aan.

⁵² Zie hierover meer in het ella-dossier over de ervaringen van vrouwen met een migratieachtergrond op de (betaalde)arbeidsmarkt. Online beschikbaar op www.ellavzw.be

We zien echter dat het omgekeerde discours in maatschappelijke debatten overheerst. De kennis van de Nederlandse taal wordt te pas en te onpas gebruikt als voorwaarde om te mogen participeren aan onze samenleving. Het omgekeerde is echter waar: **door te participeren aan de meertalige samenleving, leren en oefenen anderstaligen het stukje Nederlands dat zij nodig hebben binnen de context waarin zij actief willen en kunnen zijn: opvoeding, onderwijs, werk, vrije tijd,...**

"Ik heb mijn droom nog niet gerealiseerd. Vanwaar haal ik mijn kracht? Het is mijn psycholoog die me kracht geeft om verder te gaan en ook met mijn vrijwilligerswerk. Mijn vrijwilligerswerk doet me een moment voelen dat ik een waardig persoon ben van deze samenleving."
A.A.

Uit onderzoek van onder meer ella⁵³ blijkt dat veel vrouwen met een migratieachtergrond (vooral gevestigde migrantenvrouwen) die werkzoekend of uitkeringsgerechtigd werkloos zijn, zeer actief zijn als **vrijwilligster**, onder meer als lesgeefster NT2. Wellicht heeft dat te maken met de beperkte toegang tot de betaalde arbeidsmarkt van deze groepen vrouwen. Deze vrouwen geven aan dit vrijwilligerswerk op te nemen om zich verder te (kunnen) ontplooien, buitenshuis contacten op te bouwen en te onderhouden en als opstap naar betaald werk.

Zoals gezegd zijn reguliere oefenkansen NL niet voor iedereen even gemakkelijk om aan deel te nemen. De initiatieven waar kinderopvang wordt voorzien en die in de buurt doorgaan, vinden hun publiek gemakkelijker. Daarom organiseren sommige (informele) lokale vrouwengroepen lessen Nederlands exclusief voor vrouwen in de buurt en op de manier waarop het voor hen comfortabel en haalbaar is. Immers, niet alle vrouwen vinden het evident om zich op hun gemak te voelen in een klasgroep waar ook mannen aanwezig zijn. Ook het spreken van een **gemeenschappelijke taal** met de leerkracht wordt als gemakkelijker ervaren, zowel door de cursisten als door de lesgevers. Soms zijn het individuen die vrouwen in de buurt aanspreken om lessen Nederlands te organiseren.

"In maart 2015 ben ik gestart met het aanbieden van activiteiten voor vrouwen met een migratieachtergrond hier in de buurt. De meesten zijn Marokkaanse of hebben Marokkaanse of andere Noord-Afrikaanse roots. De vrouwen uit de buurt vroegen al langer om zo'n initiatief; Nederlandse les voor vrouwen. Al jarenlang. Dat verlangen, die voorkeur, hebben zo ook kenbaar gemaakt aan de Open School. Zij hebben daar niets mee gedaan omdat dat niet mag van de overheid. Dat wordt gezien als een vorm van discriminatie ten aanzien van mannen."
Vrijwilligster S.B.

Een voorbeeld daarvan is S.B.⁵⁴. Als ex-leerkracht Nederlands geeft SB op vraag van de vrouwen uit de buurt lessen Nederlands in een buurtcentrum. Daarnaast geeft ze turnles en organiseert ze er nailessen. Voor veel deelnemers, voornamelijk gevestigde migranten, zijn deze bijeenkomsten veilige en versterkende momenten waar ze ook over hun welzijn en andere thema's kunnen uitwisselen.

⁵³ Onderzoeksrapport 'Anders gaan werken: vrouwen met een migratieachtergrond op de arbeidsmarkt', 2015, ella vzw, Terlien M. & Scheepers S.

⁵⁴ Omwille van privacyredenen vermelden we enkel de initialen van de geïnterviewde vrouwen.

4.3. Een enge focus op het Nederlands

“Het Nederlands en zeker de grammatica is heel moeilijk, voor velen. Ik geloof wel dat het mij ooit zal lukken. Want ik spreek ook vlot Grieks, Turks, Arabisch en Frans. Een taal leren kan ik dus wel. Maar geef me de tijd en ook de kans om mijn andere talen te gebruiken.”
V.M.

De focus op het Nederlands op veel domeinen, zoals binnen de administraties van steden en gemeenten, in scholen en opleidingen, op de werkvloer, enzovoort is volgens de meeste vrouwen **begrijpelijk**, maar tegelijk **hekelen ze de exclusieve aandacht voor het Nederlands**. Sommige vrouwen omschrijven die enge focus op het Nederlands als **onrealistisch** en vinden het jammer dat hun moedertaal en/of andere talen (buiten Engels en Frans), buitenshuis en vooral in formele contexten zoals werk, school, opleiding, hulpverlening zelden wordt/worden erkend.

4.4. Dialect en accent: welk Nederlands?!

Dialecten en accenten in het Nederlands zijn de vrouwen **niet onbekend**. Zowel bij hogeschoolde als bij laaggeschoolde vrouwen vormen die een heikel punt. Ten eerste ervaren ze naar eigen zeggen de moeilijkheid om ‘**accentloos**’ te spreken en hebben ze het gevoel dat ze anders behandeld en **beoordeeld** worden (door werkgevers en begeleiders naar werk of opleidingen, maar ook daarbuiten zoals op de school van hun kinderen) omdat ze met een accent spreken. Hun kansen om stappen vooruit te zetten, worden tegengehouden, vinden ze. Ten tweede vinden ze het vaak zeer lastig om het lokale dialect te verstaan omdat dat zelden overeenkomt met wat ze in de lessen horen. Ze worden niet zelden geconfronteerd met de onbereidwilligheid van sommige diensten om niet in het lokale dialect te spreken, vertellen ze. Anderzijds wordt het lokale dialect soms ook ingezet door de vrouwen zelf om zich verstaanbaarder te maken.

Sommige vrouwen geven aan dat het spreken van een bepaald dialect (vaak de lokale variant) positief wordt onthaald door de meeste ‘autochtonen’ omdat men dan denkt dat ze hun best doen om zich te integreren. Zij die zich dat accent of dialect niet eigen kunnen maken, of daar te laat aan denken, verliezen heel wat kansen, aldus de respondenten. En die dubbele verwachtingen wekken bij veel vrouwen erg veel frustraties op.

“De taal was het moeilijkst, natuurlijk. De verschillende dialecten enzo hé, want op school leer je algemeen Nederlands, maar als je op straat komt hoor je iets helemaal anders. Dat was inderdaad moeilijk.”
M.C.

Uit bovenstaand citaat leiden we af dat taalvariatie en de bewustmaking ervan amper aan bod komen in de cursussen NT2. De nadruk ligt op die ene vorm van Nederlands, dat vaak als standaard Nederlands wordt omschreven. Dit leidt ertoe dat cursisten met het idee blijven zitten dat ze nooit zullen kunnen voldoen aan die normen en verwachtingen. En dus nooit als een volwaardige burger kunnen gepercipieerd worden.

Het NT2-beleid vertrekt vanuit de **diskwalificatie van de talige achtergrond van niet-Nederlandstaligen**. Dit deficitdenken vertrekt vanuit een zogenaamde tekortkoming, namelijk ‘het Nederlands niet machtig’. Concreet komt dit neer op het **eliminieren van linguïstische en culturele**

verschillen omdat die verschillen als de oorzaak van sociale ongelijkheid worden gezien. Een ‘vreemde’ taal lijkt irrelevant voor ‘de integratie’. Wat neerkomt op de visie van integratie vanuit één richting of het assimilatiedenken.⁵⁵

Eentaligheid, ‘Het Nederlands’ moet de taal worden van iedereen, en wel zoals ‘wij’ dat voorschrijven. Met andere woorden: accentloos, zoals ‘wij’, ook al bestaat accentloos spreken niet. Segregatie wordt het resultaat voor de niet-Nederlandstalige wanneer deze er niet in slaagt het vooropgestelde soort Nederlandste beheersen.

Dit denken staat haaks op het integratiedenken als een **dynamisch proces** met betrokkenheid van beide kanten waarbij **taaldiversiteit** als normaal wordt beschouwd. Immers, de zogenaamde standaardvariant van het Nederlands is slechts één register uit de duizend. En de sociologische realiteit noopt ons om af te stappen van de sterke abstractie van ‘taal’ – Nederlands – waarbij de diversiteit van standaardvarianten, wordt ontkend⁵⁶. Deze **ideologie van eentalige standaard of ‘taalnationalisme’** is niet los te koppelen van het NT2-domein: het belang dat aan taal – Nederlands – gegeven wordt, is duidelijk.

Dit maakt het moeilijk, zo niet onmogelijk voor veel cursisten om **‘linguïstisch te assimileren**. Immers, nieuwkomers (van de eerste generatie) zullen steeds op bepaalde niveaus subtiel verschillen blijven uiten in relatie tot **de ingebeelde standaardtaal Nederlands** waarmee ze zich moeten assimileren. Dat is een normaal gegeven voor elkeen, we herkennen met zijn allen de regionale roots van sprekers. We herkennen met zijn allen een Antwerpenaar, ook al spreekt hij AN. Het verschil is dat Antwerpse of West-Vlaamse accenten autochtonie indexeren, terwijl de accenten van ‘migranten’ hen blijven **indexeren** als allochtoon, als niet van hier. De nadruk op accentloos standaard Nederlands is onrealistische en werkt discriminatie in de hand. Volledige linguïstische assimilatie is, enkele uitzonderingen zoals Martine Tanghe gedurende een nieuwsuitzending daargelaten, in de feiten onmogelijk. De beoogde sociale gelijkheid en het dichten van de ‘etnische kloof’ zullen dus niet bereikt worden door een nadruk op die standaard variant van het Nederlands. We kunnen ons ook afvragen of je door dezelfde taal te spreken geen **sociale ongelijkheid** meer zou hebben. Dan zou je bij ‘autochtonen’ immers ook geen sociale ongelijkheid moeten hebben, aangezien ‘autochtonen’ minstens de taal gemeenschappelijk hebben.

“Hier op school is het ook goed. Ik wil elke dag naar hier komen. Zo kan je met mensen praten als vrienden. Ik wil meer contact, mensen leren kennen enzo. Maar ik moet goed Nederlands kunnen om dat te doen.”

R.I.

⁵⁵ Blommaert, J. & Van Avermaet, P. (2008) Taal, onderwijs en de samenleving · De kloof tussen beleid en realiteit. Epo, Antwerpen-Berchem

⁵⁶ Idem, p. 57

*“In de oudergroep op de school van mijn kinderen organiseer ik ook mee activiteiten. En werk als vrijwilligster bij een lokale politicus op activiteiten; ik help mee met de afwas of andere praktische klusjes. Zelf heb ik geen inkomen, ik doe alles vrijwillig zonder vrijwilligersvergoeding. Wij leven met het inkomen van mijn echtgenoot. Maar waarom doe ik dit soort opdrachten? Om het Nederlands beter te kunnen spreken. Om ervaring op te doen. En voor **adaptatie**. Zo heb ik ook veel mensen leren kennen. Het Nederlands is van groot belang om **ons aan te passen** aan België. Met de burens en de buurt hebben we ook heel goede contacten: het zijn allemaal Vlamingen en zij bekijken ons niet raar. In het begin was dat wel zo, maar toen ze ons leerden kennen zijn we vrienden geworden.”*
I.R.

“Het Nederlands is de sleutel voor een beter leven”.
U.M.

Leerkrachten én cursisten nemen onvermijdelijk dit dominant denken over dat van bovenuit sterk wordt gepromoot. Opvallend is dat volgens de voornamelijk hoger opgeleide vrouwen **integratie** slechts mogelijk is als ze het Nederlands goed spreken en begrijpen. Het valt op dat ook zij dit dominant discours overnemen, maar tegelijk ook als onhaalbaar omschrijven.

Ook in het GIA-rapport verwijzen de onderzoekers naar dit **deficitdenken**. Daarin lezen we dat het voor deskundigen als het Vlaams Onderwijscentrum voor Volwassenonderwijs (Vocvo) essentieel is dat de NT2-cursist niet alleen vanuit zijn NT2-deficit mag benaderd worden, maar dat er ook erkenning moet zijn van zijn eerder verworven competenties (EVC) binnen zowel formele als informele contexten⁵⁷ – hierover meer verder. De centra kijken volgens het Vocvo en de Pedagogische Begeleidingsdiensten nog niet naar de competenties die wel aanwezig zijn. Buitenlandse diploma's (vnl. buiten de EU), werkervaring in het land van herkomst worden nog te vaak genegeerd⁵⁸. Daarnaast benadrukt ook de OESO het belang van het vertrekken van wat mensen al kunnen en kennen (EVC) in het tussentijds rapport van het internationaal vergelijkend onderzoeksproject Recognition of Non-Formal and Informal Learning⁵⁹. Inmiddels bestaan in Vlaanderen een klein aantal projecten die het gebruik van andere talen dan het Nederlands, of van de moedertaal van werknemers of cursisten mogelijk maken. Alleen zijn het (nog) uitzonderingen.

Good practice:

In het buitenland bestaan experimenten om professionals binnen bepaalde sectoren op het niveau te brengen van hun collega's in het land waar ze zijn komen wonen. Zo bestaan in Zweden trajecten voor bijvoorbeeld oogspecialisten die niet de officiële landstaal/landstalen spreken. Zij krijgen begeleiding tot ze op hetzelfde niveau als hun Zweedse collega's kunnen werken. In Vlaanderen zien we dat mensen met een dergelijk diploma in het herkomstland (veelal uit niet-EU landen) gedegradeerd worden tot verzorgende of zorgkundige en dus logistiek ondersteunend werk. Bovendien verdringen deze hoog geschoolden op deze manier lager gekwalificeerden op de arbeidsmarkt⁶⁰.

57 Onderwijsinspectie, 2016, p. 248; p. 351

58 Onderwijsinspectie, 2016, p. 351

59 Werquin, P. (2010). Recognition of non-formal and informal learning: country practices. OECD.

60 Onderwijsinspectie, 2016, p. 351

*“Je moet een auto hebben, Nederlands perfect spreken en een diploma schoonmaak hebben. Dat gaat allemaal. Maar dan wordt je in een andere stad waar ik kuis geconfronteerd met dat **dialect** en moet ik precies helemaal opnieuw beginnen.”*

E.R.

Begeleiders binnen vrouwenorganisaties die met vrouwen werken, vertellen dat sommige werkgevers en interimkantoren zeer snel op basis van een accent mensen niet geschikt achten voor een job. Zelfs in de schoonmaak, waar beperkte talige vaardigheden voldoende zijn en waar de solliciterende vrouwen ruim aan voldoen, merken begeleiders veel uitsluiting op basis van accent en taal, maar allicht ook op basis van andere factoren. Ook bij het invullen van ingewikkelde (en vaak onnodige) procedurele fiches (in interimkantoren) krijgen sommige kandidaten niet de nodige ondersteuning.

Ook professionals NT2, zoals (traject)begeleiders en leerkrachten Nederlands, merken op dat veel werkgevers struikelen over ‘de vreemde accenten’ en ‘het Nederlands van werknemers’ die ze begeleiden. Personen die zeer nauw betrokken zijn bij het begeleidingsproces van NT2-cursisten naar werk of een opleiding merken daardoor veel frustraties op bij de cursisten. De begeleiders binnen NT2 en vrouwenorganisaties of zelforganisaties geven aan dat werkgevers niet zelden beoordelen op basis van **het accent van cursist of kandidaat-medewerker**. De **functionaliteit van taal** zou veel meer vooropgesteld moeten worden, **eerder dan de vorm of uitspraak**. In het werkveld en op de arbeidsmarkt echter gebeurt dat te weinig, vinden de professionals.

5. Ervaringen van vrouwen met trajecten naar betaald werk, opleidingen,...

5.1. Een lineair proces: eerst Nederlands leren en dan een (gepaste) job, stage of opleiding

“Om een goede job te vinden, je moet eigenlijk hier in Vlaanderen je moet héél goed Nederlands spreken en... Allé, je moet heel goed ehh goed communiceren met die anderen hé. En misschien, allé in mijn geval, mijn Nederlands is vlot maar niet zo vlot als de werkgevers willen bijvoorbeeld hé.”

A.D.

Om Nederlands (of het stukje Nederlands dat nodig is om te kunnen functioneren in een bepaalde werkomgeving of studiegebied) te kunnen leren en oefenen, is **werken** en in **contact komen met Nederlandstaligen** noodzakelijk, aldus de vrouwen. Maar doorgaans is deze volgorde in de praktijk omgekeerd: eerst dienen ‘anderstaligen’ Nederlands te leren volgens de eisen van de werkgever (en de brede samenleving) en dan kan een (gepaste) job, stageplaats of opleiding volgen. Die eisen omschrijven alle vrouwen én bijna alle professionelen uit de sector als te hoog.

Let wel, hier spelen ook andere, contextuele factoren met betrekking tot tewerkstelling mee: in regio's met minder anderstaligen zijn de taaleisen specifiekler dan in regio's waar meer anderstaligen zijn. Ook de groei van de productieve economie speelt een rol: in hoogconjunctuur liggen taaleisen lager dan in laagconjunctuur. Dan wordt een beperkte taalvaardigheid een meer dominante factor in de selectie, toelating tot opleiding en werk. Een accent werkt hier meer als een index van allochtonie. Bovendien zien we een steeds grotere verzadiging in het aantal jobs voor laaggeschoolden waardoor de eisen van de werkgevers, ook met betrekking tot taal, hoger worden. Hierdoor vallen anderstalige, minder gekwalificeerde vrouwen sneller uit de boot. In onze gesprekken met de vrouwen over de overgang van taallessen naar de zoektocht naar werk komt de competitie met anderen met een ‘hoger’ profiel of Nederlandstaligen ook aan bod. Ze krijgen zelden de mogelijkheid om met deze oneerlijke competitie aan te gaan, vertellen ze.

5.2. Het leven na NT2: te hoge taaleisen op de arbeidsmarkt en daarbuiten

“Bij VDAB heb ik een opleiding als verkoopster gedaan. Ik weet dat het niet zo gemakkelijk is om verkoopster te worden als je niet goed Nederlands spreekt. Mijn Nederlands was niet goed genoeg. Ik heb een stageplaats gevonden in (een winkel). Dat ging goed. Daar heb ik bijna drie maanden gewerkt. Mijn stage was gedaan, maar met mijn Nederlands gaat het nu niet om werk te vinden. De baas zei: ‘Ja, misschien na een paar jaar, als je goed Nederlands kan mag je komen.’”

A.A.

De eisen op het vlak van Nederlands van veel **werkgevers** worden door de meeste vrouwen als zeer hoog omschreven en gezien als een barrière om betaald werk op maat te kunnen uitoefenen. **Discriminatie op basis van taal** rapporteren de meeste vrouwen als obstakel op hun weg naar werk. Zelfs in sectoren met intensieve handenarbeid of repetitieve arbeid (zoals in een fabriek of in poetswerk) speelt deze eis niet zelden in het nadeel van de vrouwen die op latere leeftijd Nederlands geleerd hebben. Sommige begeleiders binnen vrouwenorganisaties die zeer nauw vrouwen ondersteunen in hun zoektocht naar werk vragen zich af of 'taal' niet wordt gebruikt om bepaalde groepen vrouwen te weren van bepaalde jobs.

"Ik ben zeer zelfverzekerd he. Maar met de tijd begin je te denken, shit, allé, hier is [het] moeilijk want je zoekt werk en je wilt dat doen maar ja je wordt een beetje gefrustreerd."

A.K

In de gesprekken met vrouwen komen **veel frustraties** met betrekking tot die taalvoorwaarde(n) aan bod. Ook professionals zoals lesgevers en begeleiders NT2 brengen de hoge eisen m.b.t. de kennis van het Nederlands en de blindheid voor de problemen van nieuwkomers die NT2-cursussen volgen ter sprake. Ze verwachten meer begrip van de overheid, werkgevers en de brede maatschappij voor de moeilijke combinaties die deze personen moeten maken.

Stereotiep aanbod aan begeleiding naar werk en genderstereotiepe begeleiding

Sommige vrouwen vinden dat begeleidende diensten van hen al te vaak verwachten onder hun niveau te werken. Zo vinden ze dat laagopgeleiden klaargestoomd worden om te kuisen. Hooggeschoolden moeten tevreden zijn dat ze 'een job' kunnen uitoefenen ook al past die niet bij hun vooropleiding, vertellen ze. 'Waarom moeten wij allemaal gaan poetsen?', vraagt een vrouw die een masterdiploma chemie heeft (behaald in Marokko).

5.3. Nood aan meer maatwerk en flexibiliteit

Laaggeschoolde cursisten, cursisten die een alfabetiseringscursus volgen, (alleenstaande) moeders van jonge kinderen, vrouwen die in armoede leven, minder mobiele vrouwen of vrouwen woonachtig buiten de stad en vrouwen die weinig of geen inkomen hebben behoren tot **de meest kwetsbare groepen vrouwen**. Voor hen biedt het NT2-aanbod, inclusief het Alfa-NT2, de minste perspectieven om betaald werk of een gepaste opleiding te vinden. Vooral de leer- en trajectbegeleiding van deze groepen zou **veel intensiever en op maat** kunnen, aldus begeleiders van vrouwen binnen verschillende vrouwennetwerken en zelforganisaties.

Het werken op maat van cursisten is echter niet vaak mogelijk omwille van het **vaste programma met niveaus en procedures** die elke cursist na de niveaubepaling dient te volgen. Sommige begeleiders geven aan meer tijd te willen investeren in de begeleiding, maar dat omwille van organisatorische redenen niet mogelijk is. De vrouwen die behoren tot die kwetsbare subgroepen vertellen dat hun mentale capaciteiten het effectief verwerven van het Nederlands niet bevorderen (zie 3.7.: 'Psychosociale begeleiding')

Paradoxaal genoeg behoren hooggeschoolden evenzeer tot de groep die het minst op maat worden bediend door het huidige aanbod. Zij komen te vaak terecht in cursussen die niet aangepast zijn aan hun profielen, niveau, leernoden en verwachtingen.

Deel 3

6. Analyse van het NT2-beleid: enkele belangrijke bevindingen

6.1. De weg naar maatwerk: geïntegreerde en duale NT2-trajecten

De NT2-sector onderschrijft het nut van het leren van het Nederlands dat nodig is om een specifieke beroepsopleiding te kunnen volgen en/of te kunnen functioneren op de werkvloer. Daarom wil de overheid met het NT2-beleid (cf. het Vlaams afsprakenkader) inzetten op **geïntegreerde en duale trajecten** waarbij Nederlandse taalopleidingen geïntegreerd zijn in een beroepsopleiding of stages op de werkvloer. In de praktijk echter blijken deze trajecten slechts een uitzondering. Volgens de professionals en beleidsmedewerkers NT2 is er nood aan meer geïntegreerde trajecten en **meer maatwerk (voor bepaalde doelgroepen)** zoals andere vormen van Nederlands leren en gecombineerd onderwijs. Zoals gezegd, is de sector is overtuigd van het belang van maatwerk, oefenkansen en geïntegreerde trajecten, maar deze pistes bevinden zich momenteel nog in een startfase.

Volgens de sector bieden de **nieuwe opleidingsprofielen NT2** (die sinds september 2015 verplicht te implementeren zijn) nieuwe mogelijkheden om behoeftegericht te experimenteren⁶¹. Zo kunnen de centra open modules organiseren die meer maatgericht werken mogelijk maken. Alleen merken centra een **tekort aan organisatorische en financiële kracht** om deze te implementeren, aldus de bevraagde professionals. Hoopgevend is wel dat een aantal centra gericht op zoek gaan naar manieren om trajecten en samenwerkingsverbanden met specifieke doelgroepen structureel in te bedden.

61 Onderwijsinspectie, 2016, p. 339

De rol van de VDAB binnen het NT2-beleid

De VDAB is een partnerorganisatie in het NT2-beleid en staat in voor de loopbaanoriëntatie en NT2-begeleiding van werkzoekenden. Deze begeleiding kan voor sommige opleidingen al starten vanaf het niveau van Nederlands A1. Dit is vooral het geval voor 'de begeleiding naar opleidingen waarbij de taalvaardigheid het minst een rol spelen', zoals bij technische jobs en het poetswerk⁶². Naast de CBE en de CVO is de VDAB dus ook een aanbieder van NT2-opleidingen voor inburgeraars, en dit met de focus op de **functionaliteit van het aanbod**. De **geïntegreerde trajecten** worden momenteel voornamelijk door de VDAB aangeboden, zeker voor de technische sector en zorgopleidingen.

Het VDAB-aanbod is samen te vatten in vier verschillende soorten trajecten of begeleidingen: schakelopleidingen, finaliteitsopleidingen, extra ondersteuning Nederlands voor en tijdens de beroepsopleiding en Nederlands op de werkvloer (Nodw). Bij 'Nederlands op de Werkvloer' moet de vraag naar ondersteuning door taalcoaches steeds van de werkgever komen en is het betalend. Het hangt dus sterk af van de (goodwill van de) werkgever om een dergelijk traject op te starten. Daarom wil de VDAB meer inzetten op het overtuigen van werkgevers om dergelijke trajecten op te starten? Hetzelfde geldt voor een individuele beroepsopleiding (IBO) waarbij werkgevers zelf hun 'ideale werknemer vormen door hem gericht en op maat op te leiden'.⁶³ Dit traject wordt ondersteund door het Europees Sociaal Fonds (ESF) en is kosteloos, maar de werkgever dient de trajectvolger wel een productiviteitspremie te betalen.

Een onderdeel van het Nodw-traject is de H.E.L.P.-module of de opleiding 'Hoe Efficiënt Luisteren naar en Praten met anderstaligen'⁶⁴. In deze module krijgende Nederlandstalige collega's tips om duidelijk te communiceren met anderstalige collega's.

Volgens het GIA-rapport bedienen de meeste beroepsopleidingen, op de social profit-sector, de handelsopleidingen en de opleidingen van het studiegebied Lichaamsverzorging na, de anderstalige doelgroep momenteel helemaal niet.⁶⁵ Naast de verschillende soorten trajecten of begeleidingen die de VDAB organiseert, lopen momenteel nauwe samenwerkingen tussen sommige CBE's en de VDAB in de organisatie van geïntegreerde poetsopleidingen voor analfabete werkzoekenden. Voor meer gedetailleerde informatie verwijzen we graag naar de website van de VDAB⁶⁶.

Zoals vermeld behoort Syntra eveneens tot de aanbodverstrekkers⁶⁷. Gezien de focus van dit dossier gaan we echter niet dieper in op het aanbod van Syntra en de mogelijke ervaringen van cursisten met dit aanbod. We verwijzen graag naar het ella-dossier over ondernemerschap en vrouwen met een migratieachtergrond⁶⁸.

Proefprojecten

Naast het VDAB-aanbod bestaan ook verschillende **proefprojecten** die in meer of mindere mate de vorm aannemen van geïntegreerde opleidingen, zoals Eminentia (van de VDAB), KAAP-groepen voor ouders van schoolgaande kinderen, Taalbubbels voor ouders van jonge kinderen, het Werkplan Nederlands voor stadspersoneel, stadsbeurzen voor hooggeschoolde cursisten voor Linguapolis. Echter, het projectmatige karakter van het gros van het aanbod en de praktische drempels vragen een structurele toetsing van de initiatieven van onderuit (en dus door de gebruikers zelf) en eventuele inbedding in het huidige aanbod.

62 Persoonlijke communicatie, VDAB Vakexpert NT2, 24 oktober 2016, Brussel.

63 <https://www.vdab.be/werkgevers/ibo>

64 <https://www.vdab.be/magezine/nov09/taal.shtml>

65 Onderwijsinspectie, 2016, p. 119

66 www.vdab.be

67 Alle gesubsidieerde aanbodverstrekkers zijn CBE, CVO, Universitaire talencentra (UTC), VDAB en Syntra.

68 Rapport: Gezocht: ondernemer (v). Ondernemen in intersectioneel perspectief. Terlien, M., ella vzw, Brussel. Online beschikbaar op www.ellavzw.be

Taalstages

Uit het GIA-rapport leren we dat het concept van ‘**integraal werkplekleren**’ voor anderstaligen stilaan meer bekendheid begint te krijgen, zij het in een experimentele fase en op projectmatige basis. Hierbij wordt voor werkzoekenden een werkplek gezocht waar ze enkele weken stage kunnen lopen. Een NT2-instructeur (van de VDAB) neemt taal- en andere randvoorwaarden op. Onder andere de De Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen (SERV) en de verschillende stakeholders zijn gewonnen voor dit soort trajecten die momenteel nog niet structureel ingebed zijn in de werkingen.

Anderstalige werkzoekenden met voldoende vakkennis en ervaring, maar met een gebrekkige kennis van het Nederlands, kunnen via deze **werkstage met taalondersteuning** (of **taalstages**) hun kansen verhogen op de arbeidsmarkt. De stages worden georganiseerd door de centra (CVO en CBE). Volgens het GIA-rapport lopen vrouwen die les volgen bij een CBE vaker taalstages en vinden dat positief. Ook professionelen NT2 geven aan dat een geïntegreerd aanbod vaak goed bevonden wordt door de cursisten. Zo krijgen zogenaamde ‘uitgeleerden’ of ‘geplafonneerden’ opnieuw extra motivatie en energie omdat ze hun NT2-cursus op een andere, taakgerichte, manier aangeboden kregen⁶⁹.

Geen enkele van de geïnterviewde vrouwen die wij bevraagd hebben volgt momenteel een dergelijk traject of heeft ervaring met geïntegreerde trajecten. De meeste vrouwen geven aan dat ze niet zo warm lopen voor geïntegreerde trajecten, omdat hun gedachten en tijd momenteel worden overheerst door andere zorgen. Bovendien zijn ze ook niet zeker of ze wel het juiste niveau van Nederlands beheersen om alsnog te kunnen functioneren op de werkvloer of stageplaats. De onzekerheid is groot, geven ze duidelijk aan. Anderzijds vinden sommige (hooggeschoolde) vrouwen geïntegreerde trajecten en taalstages een goed idee omdat ze dan verder kunnen werken aan hun CV.

6.2. NT2 voldoende afgestemd op de noden en toekomstperspectieven van de cursisten?

We kunnen ons afvragen of de inhoud en de aanpak van NT2 voldoet aan de noden van mensen die elk een specifieke repertoire of register nodig hebben om zich talig te kunnen bewegen en stappen verder te kunnen zetten. Het uiteindelijke taalniveau dat wordt nagestreefd bij nieuwkomers blijkt voor hooggeschoolden te laag om voldoende toegerust op arbeidsmarkt te betreden. Het CVO-aanbod is voor deze groep doorgaans te traag en gaat niet ver genoeg. Het aanbod van de universitaire taalcentra is voor de meesten interessanter, maar (geografisch) beperkt en zeer duur.

 “Ik ben soms gechoqueerd wanneer iemand me vraagt: ‘ging jij naar school?’. Het is niet omdat ik moet poetsen om te overleven dat ik geen diploma heb.”
V.M.

Om alsnog te kunnen werken, voeren sommige vrouwen jobs uit die **onder hun niveau en/of buiten hun interessegebied** liggen en dat wekt bij velen de frustraties en boosheid nog meer in de hand. Op korte tijd haken sommigen af of stellen ze hun plannen en verwachtingen bij. Niet zelden vinden vrouwen dan hun heil in de informele economie van zwart werk en kleine huis-houdelijke klusjes zoals koken, kuisen etc.

69 Onderwijsinspectie, 2016, p. 191

“Ik heb vorige maand een schriftelijk examen afgelegd om de opleiding maatschappelijk werk te kunnen volgen maar ik was jammer genoeg niet sterk genoeg. Dat is jammer. Maar gelukkig heb ik nog een tweede kans. Ik wil graag een opleiding volgen omdat ik vind dat je dan meer zekerheid [..]. Om te kunnen slagen voor het examen moet je Nederlands wel echt perfect zijn. Dat is wel moeilijk, vind ik. Maar ja, ik ga mijn best doen. Nu zoek ik vrijwilligerswerk om nog meer ervaring op te doen en mensen te leren kennen. Misschien kan ik dan mijn Nederlands verbeteren.”
I.R.

Gezien de kans op armoede van vrouwen met een migratieachtergrond die het Nederlands niet vlot beheersen een pak groter is omwille van een beperkte toegang tot de arbeidsmarkt, vrijwilligerswerk en opleidingen, verdient deze vorm van uitsluiting specifieke aandacht. Een vaststelling die ella ook maakt in het rapport over de arbeidsmarktparticipatie van vrouwen met een migratieachtergrond⁷⁰.

“Ik ben ingenieur van beroep. Ik dacht dat ik meer kansen zou krijgen om mijn beroep uit te oefenen en te werken in de sector waar ik toe behoor. De Belgische overheid zou mijn diploma moeten erkennen, ik begrijp niet wat het probleem is. De universiteit waaraan ik gestudeerd heb is een goede instelling die in Europa en zelfs in de Verenigde Staten gekend staat als een degelijke universiteit. Ik begrijp echt niet waarom. Mijn diploma is niet zomaar een stukje papier.”
U.M.

Buitenlands diploma en (toch) opnieuw gaan studeren

Het Belgisch erkenningsbeleid is eerder protectionistisch van aard en niet georganiseerd in functie van toetreding tot de arbeidsmarkt. Meestal kunnen hooggeschoolde anderstalige nieuwkomers niet aan de slag met hun buitenlands, niet-EU **diploma**. De gelijkschakeling of erkenning naar een Belgisch diploma is niet alleen financieel onhaalbaar voor velen, maar het duurt ook erg lang om de procedures rond te krijgen. Daarom haken veel mensen af.

“Ik ben een gediplomeerde journaliste in mijn land. Maar hier wordt mijn diploma niet erkend. Ik moest nog twee jaar in het Nederlands of Frans rechten studeren in België om hier ook mijn diploma te behalen. Ik kon toen niet studeren omdat mijn kind maar 2 jaar oud was. Voor een kind van die leeftijd is het niet belangrijk of haar moeder een poetsvrouw is of journaliste.”
I.R.

Sommige hooggeschoolde vrouwen trachten **een nieuwe of gelijkaardige opleiding** te volgen om op die manier een duurzame job te vinden die past bij hun interesses en ervaringen. Wat opvalt is dat de **taaleisen (Nederlands) binnen reguleren opleidingen** te hoog zijn waardoor veel cursisten moeite hebben om die (op een redelijk termijn) af te werken. Ofwel moeten kandidaat-studenten een behoorlijk hoog niveau Nederlands kunnen beheersen ofwel wordt hooggeschoolden voorgesteld om een bijkomende opleiding te volgen die verband houdt met de beroepsachtergrond van de cursist. Zo volgen bijvoorbeeld geneeskundigen, artsen, gynaecologen (masters) een bachelor opleiding verpleegkunde in de hoop om op termijn het beroep, waarvoor ze zijn opgeleid in hun land van herkomst, te kunnen uitoefenen. Slechts een kleine minderheid die doorzet, slaagt er in om haar/zijn beroep terug op te nemen. De meesten werken vaak onder het niveau waarvoor ze zijn opgeleid en geloven dat de hoge eisen rond de kennis van het Nederlands in opleidingen hen parten speelt.

⁷⁰ Anders gaan werken: vrouwen met een migratieachtergrond op de Vlaamse arbeidsmarkt., 2016: <http://www.ellavzw.be/node/4/publicaties/anders-gaan-werken-vrouwen-met-een-migratieachtergrond-op-de-vlaamse-arbeidsmarkt>

Sommige hooggeschoolde vrouwen zetten (terecht) vraagtekens bij het feit dat een tandarts of psychiater uit bijvoorbeeld Iran of Mexico haar/zijn opleiding opnieuw moet volgen om haar/zijn job te kunnen uitoefenen. Ze klagen ook aan dat de rijke ervaring van veel professionelen wordt genegeerd.

6.3. Uitsluiting op basis van taal

Op de vraag of de lessen NT2 hen **weerbaarder en zelfstandiger** gemaakt hebben of maken, antwoorden de vrouwen dat dat enerzijds het geval is, maar benadrukken ze ook en vooral dat ze allicht nooit het verwachte niveau zullen kunnen behalen. Sommigen hebben zich die moeilijkheid ook volledig geïnternaliseerd en zien weinig toekomstperspectieven. Bovendien staat taal niet los van **culturele codes en praktijken**. Ook dit missen veel vrouwen om stappen te kunnen zetten en vooruit te geraken.

De hooggeschoolde vrouwen betreuren dat ze hun kennis, werkervaring of opleiding niet kunnen gebruiken in België, omwille van die hoge talige eisen. **Uitsluiting van zij die geen of 'onvoldoende' of niet het juiste Nederlands spreken**, houdt hen bezig: op de arbeidsmarkt, in opleidingen, in de hulpverlening, administraties, op straat, etc. Temeer gezien de huidige tendens van besparingen op diensten zoals **tolken en vertalingen**. Deze vorm van uitsluiting ervaren de vrouwen als **racisme en discriminatie**. Het gevoel van uitgesloten te worden, is niet motiverend om je verder in te zetten om de taal te leren, geven ze aan.

De **antidiscriminatiewetgeving** – met federale wetten, decreten en ordonnances – spreekt over 19 zogenoemde 'beschermde criteria'. Discriminatie op grond van elk van die criteria is verboden en strafbaar. Zo behoort taal tot het 19^e criterium. Echter, voor dit criterium is aan geen enkel overheidsorgaan een specifieke **bevoegdheid** toegewezen⁷¹. De bestrijding van discriminatie op basis van taal (maar ook op basis van etniciteit omdat deze onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn) lijkt geen politieke prioriteit, ondanks oproepen van verschillende instanties zoals de Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie (ECRI) om hier werk van te maken. Zo rapporteert de ECRI in zijn laatste rapport van 2013 dat België **geen onafhankelijk orgaan** heeft ingericht dat bevoegd is voor discriminatie op grond van taal⁷², zoals voorzien in artikel 29 van de federale antidiscriminatiewetgeving⁷³. Daarom herhaalt *"de ECRI [...] haar aanbeveling en spoort de Belgische overheden aan om onverwijld een instantie aan te wijzen of op te richten die bevoegd is voor discriminatie op basis van taal; deze instantie moet over bevoegdheden beschikken die vergelijkbaar zijn met die van het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding en net als het Centrum onafhankelijk kunnen werken."*⁷⁴

Klachten die gaan over taaldiscriminatie bij personen met een migratieachtergrond, zoals personen die beweren dat ze niet aanvaard worden voor bepaalde job omdat ze met een accent zouden spreken, kunnen wel behandeld worden door het Interfederaal gelijkheidscentrum Unia als **indirecte raciale discriminatie**⁷⁵

Opvallend is dat hetzelfde ECRI-rapport de nuttigheid en doeltreffendheid van de integratie- en inburgeringsprogramma's in twijfel trekt. Dit roept heel wat vragen op naar het maatschappijbeeld waarnaar gestreefd wordt. Taal en vooral het discours over taal en Nederlands is immers een **transversaal thema** dat in verschillende domeinen aan bod komt en prominent aanwezig is in de interactie tussen en binnen diverse actoren in de maatschappij. Taal werkt in de hier beschreven gevallen discriminerend en dat is een understatement.

71 <http://www.unia.be/nl/discriminatiegronden/de-19-discriminatiegronden>

72 Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie, ECRI-Rapport over België: vijfde monitoringcyclus (2014), p. 9

73 http://www.unia.be/files/Documenten/Publicaties_docs/Evaluatie.pdf

74 Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie, ECRI-Rapport over België: vijfde monitoringcyclus (2014)

75 Persoonlijke communicatie, medewerker beleid, UNIA, 6 januari 2017, Brussel

6.4. Integratie en opwaartse sociale mobiliteit

Bij het achterliggende idee van het huidige ('integratie')model dat ervan uitgaat dat Nederlands leren de enige mogelijke weg is tot opwaartse sociale mobilisatie, kunnen we veel vraagtekens zetten. Het ziet ernaar uit dat deze visie op taalverwerving en integratie precies zal leiden tot **sociale ongelijkheid** omdat veel vrouwen slechts in zeer uitzonderlijke gevallen (1) het beoogde niveau of vorm, deel van 'het Nederlands' zullen bereiken, (2) hun 'vreemde' talenkennis en kwalificaties kunnen inzetten, (3) 'accentloos' Nederlands kunnen spreken etc.

Ook de **blindheid voor diverse identiteitsaspecten** is in dit denken opvallend. Zoals veel vrouwen aangeven, garanderen een goede kennis van het Nederlands, het bezit van de nodige diploma's en ervaring niet alle kansen tot opwaartse sociale mobiliteit. Uitsluiting op basis van naam, origine, religie, huidskleur en geslacht (v) etc. en de combinatie van deze factoren beïnvloedt eveneens de sociale mobiliteit.

Deel 4

7. Conclusies en aanbevelingen

7.1. Conclusies

Met dit verkennend onderzoek hebben we getracht inzicht te bieden in de **ervaringen** van vrouwen met **NT2-lessen** en het **leren van Nederlands** in het algemeen. Daarbij hebben we eveneens kort stilgestaan bij hun **trajecten** naar betaald werk, opleidingen etc. Taal is immers een transversaal thema en het al dan niet beheersen van Nederlands heeft materiële en gevoelde effecten op verschillende levensdomeinen zoals arbeid en huisvesting.

Concreet peilden we naar de mate waarin het NT2-aanbod afgestemd is op de reële noden van de geïnterviewde vrouwelijke nieuwkomers. Daarnaast hebben we ook meer zicht proberen te krijgen op de effecten van het NT2-aanbod vanuit het perspectief van de vrouwen.

Specifieke drempels: praktisch en inhoudelijk

Hoewel de vrouwen het **bestaan van een aanbod NT2** en de **contacten met de lesgevers** als **positief** omschrijven, ervaren de meeste vrouwen een aantal specifieke drempels. Deze hebben betrekking hebben op de **praktische en organisatorische** kant van NT2 die een **invloed** hebben **op de lespraktijk- en kwaliteit**. Zo stellen ze voor om kleinere klasgroepen, meer geschikte infrastructuur en apparatuur, digitale werkvormen en een aanbod in het weekend en in de vakantieperiode, buitenschoolse activiteiten, ... te organiseren.

Op **inhoudelijk** vlak vinden vooral hooggeschoolde vrouwen het lesmateriaal verouderd, weinig uitnodigend en niet op maat van hun leernoden en plannen zoals werken, werk zoeken of een opleiding volgen. De **schoolse context**, waarin de meeste lessen doorgaan, vervangen door meer **realistische werkvormen en activiteiten** zou volgens de vrouwen de **kloof tussen het klasge-**

beuren en de buitenwereld drastisch kunnen verkleinen. Dit vraagt dat taallessen **in functie worden georganiseerd van het doel** en dat ze **op maat** en **flexibel** zijn. De sector en het beleid trachten deze piste ook te bewandelen onder andere met behulp van de nieuwe opleidingsprofielen, maar deze werkwijze blijkt nog niet helemaal doorgesijpeld in de praktijk.

Gender en etniciteit

Een belangrijke en vaak onzichtbare factor die de NT2-trajecten van deze (en wellicht ook andere) vrouwen beïnvloedt zijn stereotiepe **genderrollen** binnenshuis maar ook buitenshuis in de begeleiding en ondersteuning naar een vervolgopleiding of werk. Niet zelden worden (hoog-opgeleide) nieuwkomersvrouwen begeleid naar gecombineerde trajecten NT2 en poetswerk, terwijl de meeste vrouwen ook in andere (en minder precaire) sectoren betaalde arbeid kunnen verrichten. De combinatie van NT2-lessen met verschillende zorgtaken maakt het voor veel vrouwen niet gemakkelijk om zich te concentreren op het leren van Nederlands. Daarom behoren meer geschikte en betaalbare plaatsen in de **kinderopvang** in de buurt en **ondersteuning** bij o.a. het zoeken hiernaar tot de aandachtspunten van de vrouwen.

Te hoge verwachtingen en weinig zicht op de moeilijke situatie van nieuwkomers

De vrouwen vragen ook **meer begrip** voor hun situatie als nieuwkomers. Veel van de vrouwen waarmee we gesproken hebben, ervaren het NT2-beleid als dwingend, dreigend en repressief. Ze vinden dat NT2-praktijk weinig rekening houdt met de reële context waarin vrouwen leven. De **verwachtingen** van het NT2-beleid beoordelen ze als zijnde te **hoog**.

Migreren brengt veel zorgen met zich mee. Het vergt veel energie en moed om het hoofd te bieden aan de dagelijkse vraagstukken waar de meeste nieuwkomers mee te maken krijgen: posttraumatische stress, armoede, aanpassingen aan nieuwe contexten, ... Hun hoofden zitten vaak zo vol dat er soms niets meer bij kan, geven ze aan. Er bestaat een reële **nood aan socio-emotionele ondersteuning** van cursisten NT2, zeker onder de **kwetsbare vrouwen zoals alleenstaande mama's**. Enkele projecten bieden hier antwoorden op, maar het blijven ad-hocacties die niet overal en structureel tot het aanbod behoren.

Nederlands leren 'in het echte leven'

De cursisten willen Nederlands **oefenen en leren in 'het echte leven'** en idealiter op de arbeidsmarkt. Nu verloopt dat proces nog te vaak **lineair**: eerst dienen anderstaligen Nederlands te leren en dan pas kunnen ze participeren op de arbeidsmarkt of in het onderwijs etc. De sector is zich hier ook van bewust en benadrukt het belang van **oefenkansen, maatwerk** en trajecten waarbij de **taallessen samengaan met het leren of uitoefenen van een job**. Deze manier van werken staat alleen nog in de kinderschoenen.

De rol van een sociaal netwerk en oefenkansen Nederlands

In contact komen met Nederlandstaligen is een goede manier om Nederlands te leren, geven de meeste vrouwen aan. Echter, gezien het **beperkte netwerk** van de meeste vrouwelijke nieuwkomers, kunnen ze het Nederlands niet 'al doende' leren. Het aanbod van **oefenkansen** blijkt omwille van **specifieke drempels**, zoals een tekort aan kinderopvang, tijd, mobiliteit, geld etc. niet altijd geschikt voor hen. Sommigen zijn vragende partij voor lessen Nederlands die samengaan met andere informatieve en recreatieve laagdrempelige activiteiten onder vrouwen, gecombineerd met kinderopvang ter plaatse. Er bestaan reeds lokale vrouwengroepen, van vooral van gevestigde migrantengroepen, die in hun eigen buurt samenkomen om samen Nederlands te leren en activiteiten te organiseren waar zij kracht uit putten. Voor nieuwkomers met een beperkt netwerk zijn deze informele activiteiten veelal onbekend.

Meertaligheid versus een enge focus op het Nederlands

Meertaligheid is voor alle vrouwen dagdagelijkse realiteit. De meeste (vooral hooggeschoolde) vrouwen spreken meerdere talen en switchen probleemloos van de ene taal(variëteiten) naar de andere. Hun moedertaal of de taal waar ze zich het best in kunnen uitdrukken, is voor hen heel belangrijk om mee te geven aan hun kinderen. De vrouwen betreuren de **enge focus op het Nederlands** en de minderwaardige positie waarin andere talen dan het Nederlands worden gedruwd. De meesten zouden heel graag ook in een andere taal dan het Nederlands willen werken, studeren etc. Zij die hiertoe de kans hebben gekregen, via vrijwilligerswerk of een ander statuut, vinden dat een goede zaak.

Het gebruik van dialecten en accenten en de (socio)linguïstische realiteit

Dialecten en accenten in het Nederlands werken op verschillende manieren door in de levens van de vrouwen. Ze vinden de **verwachtingen** van werkgevers en de brede maatschappij ten aanzien van nieuwkomers om 'accentloos' Nederlands te spreken te hoog en onrealistisch. Om die reden worden volgens begeleiders binnen vrouwengroepen en de vrouwen zelf, nieuwkomers te snel **geklasseerd** als niet geschikt voor de job. De realiteit van een **meertalige, taaldi-verse samenleving** strookt niet met de visie van het huidige NT2-beleid. Zo leert onderzoek ons dat met dialecten, accenten, vakjargon, slang etc. er niet één Nederlands bestaat maar oneindig veel Nederlands. En in die wereld lanceert men de notie dat 'zij' hét Nederlands moeten leren. Het effect ervan is veelal **uitsluiting** (op basis van taal etc.). Men vertrekt dus van een verbeelde realiteit die niet strookt met de reële noden, mogelijkheden van mensen. Anderzijds beseffen de bevraagde vrouwen dat het spreken van bepaalde dialecten en accenten hen ook 'kansen' biedt omdat ze dan als 'geïntegreerd' gezien worden door bijvoorbeeld (potentiële) werkgevers of collega's. Sommige vrouwen spelen met deze realiteiten. Ze benadrukken echter wel dat de **functionaliteit van taal** veel meer vooropgesteld zou moeten worden, eerder dan **de vorm of uitspraak**.

Nood aan meer realistische verwachtingen en gelijktijdigheid van leren en werken

Voor de hooggeschoolde vrouwen zijn sterk **gemotiveerd** omdat ze een job willen uitoefenen in lijn van hun studies die ze voltooiden in het land van herkomst. De **taaleisen op de arbeidsmarkt** en in **opleidingen** zijn vaak te hoog, geven de vrouwen aan, waardoor taal vaak een barrière vormt om te werken, zelfs als handarbeidster in een fabriek of als poetshulp. De **vooroordelen** van werkgevers over anderstalige nieuwkomers werken vaak in het nadeel van nieuwkomers die een geschikte job zoeken. Zoals vermeld benadrukt het beleid het belang van het leren van de taal op de werkvloer, maar gebeurt dat nog te weinig in de praktijk.

NT2 als middel of obstakel in de emancipatie van vrouwelijke nieuwkomers?

Paradoxaal lijkt de inzet op NT2 als de sleutel tot **emancipatie** voor velen het omgekeerde effect te genereren. Gedeeltelijk omwille van de hierboven geschetste specifieke drempels, maar ook door **het mainstream denken of het ideologische kader** waarbinnen **integratie** van nieuwkomers (en gevestigde migranten) zou moeten plaatsvinden. Dit kader vertrekt te veel vanuit een tekortkoming, namelijk het Nederlands onkundig zijn, en negeert compleet de taaldiversiteit binnen onze samenleving. Opvallend is dat sommige anderstalige nieuwkomers dit discours overnemen, maar het tegelijkertijd ook aanklagen als onrealistisch en onhaalbaar. De weg naar maatwerk door middel van **geïntegreerde trajecten** is gedeeltelijk ingezet, de verdere uitwerking en toepassing ervan vragen duidelijk nog tijd.

7.2. Aanbevelingen

> Een **intersectioneel NT2-beleid**, en bij uitbreiding een intersectioneel integratie- en inburgeringsbeleid, waarin aandacht is voor gender, opleidingsniveau, klasse, leeftijd, familiesituatie, migratiegeschiedenis, taal, etc. Dit impliceert structurele aandacht voor de specifieke noden en behoeften van verschillende 'groepen' vrouwen (en mannen) met een migratieachtergrond in de NT2-praktijken (lessen, begeleidingen, oefenkanslessen etc.). Dit betekent onder andere: toetsing van onderuit door middel van **kwalitatieve bevragingen** van vrouwen, op individuele basis en dus niet enkel in groep, over het verloop van de lessen NT2, hun noden en toekomstplannen met betrekking tot een eventuele vervolgopleiding, werk en andere.

> Meer ernstig **sociolinguïstisch onderzoek naar taalpraktijken, het NT2-beleid, het leren van talen in de context van migratie en globalisering**: deze wetenschappelijke inzichten meer ingang doen vinden binnen het NT2-veld en NT2-beleid. Het uitvoeren van een **grootschaliger kwalitatief onderzoek** naar de **trajecten** (naar werk, opleiding, vrijwilligerswerk, etc.) van vrouwen met een migratieachtergrond tijdens én na hun NT2-lessen, eventueel aangevuld met een representatief kwantitatief luik.

> **Structurele monitoring van het NT2-beleid en de praktijk** op vlak van inclusiviteit en toegankelijkheid, om zicht te krijgen op de effecten ervan op korte en middellange termijn op de trajecten van vrouwen (naar een (vervolg)opleiding, werk, vrijwilligerswerk,...). Dit impliceert een nauwere samenwerking tussen Gelijke Kansen Vlaanderen, Integratie en Inburgering, Onderwijs en het departement Werk en Economie gericht op de monitoring en het wegwerken van de specifieke obstakels waar nieuwkomersvrouwen mee geconfronteerd worden op hun weg naar een (vervolg)opleiding na/naast NT2, werk,...

> **Kwaliteitsvolle infrastructuur** en accommodatie, **kleinere klasgroepen**, diversifiëren in **didactisch** materiaal, meer aanbod in het weekend en in de vakantieperiodes en meer buitenschoolse activiteiten. Het aanbod van **digitale** werkvormen vergroten en breder bekendmaken.

> Meer aanbod dat **flexibel, behoeftegericht** en **op maat** van de vrouwen: volgens de vooropleidingen, profielen, het niveau van het Nederlands, de snelheid waarop de cursisten de leerstof beheersen, de leernoden, leervoorkeuren, de bruikbaarheid in de praktijk, mogelijkheden m.b.t. de mobiliteit (openbaar vervoer) van cursisten in relatie tot de begin- en eindmomenten van de lessen etc.

> De kloof tussen het klasgebeuren en de buitenwereld verkleinen door meer **levensechte werkvormen en activiteiten** te organiseren in de lestijden en dit in functie van het doel: vervolgopleiding, werk en andere. De mogelijkheden om Nederlands te oefenen in de praktijk vergroten door middel van **meer toegankelijke oefenkans-initiatieven** voor vrouwen. Meer contacten kunnen leggen met Nederlandstaligen, op de werkvloer etc.

> **Meer realistische toelatingsvereisten op vlak van Nederlands** voor het volgen van **opleidingen** na/tijdens NT2 en op de werkvloer.

> Volgens vrouwen empowerende activiteiten organiseren waar lessen Nederlands worden **gecombineerd met andere (educatieve, recreatieve) activiteiten**. Indien mogelijk deze initiatieven door vrouwen zelf laten bepalen en mee organiseren, in hun eigen buurt. Zichtbaar maken en valoriseren van dergelijke initiatieven die vrouwen opzetten.

> Kwaliteitsvolle en betaalbare **kinderopvang** voor cursisten die deelnemen aan de lessen, opleidingen en/of oefenkansen. Structurele **ondersteuning** bieden aan vrouwen die nog geen ervaring

hebben met kinderopvang. De ouder(s) niet verplichten om gebruikt te maken van kinderopvang of om gendertrainingen te volgen (opdat ze meer zouden gebruiken van het NT2-aanbod). In dat opzicht dient het NT2-aanbod meer te vertrekken vanuit de reële levens van vrouwen (en mannen), zoals hierboven gesteld: rekening houdend met de diverse identiteitsassen die een invloed uitoefenen op onze positie in de samenleving.

> Een groter en toegankelijker aanbod van **sociopsychologische ondersteuning** aan cursisten. Meer intensieve **begeleiding en mentoring** van vrouwen tijdens NT2-trajecten en naar vervolgopleidingen, werk, vrijwilligerswerk etc. en dit aanbod breder bekendmaken.

> Aandacht voor de **meest kwetsbare** vrouwen met een migratieachtergrond, zoals laaggeschoolde cursisten, cursisten die een alfabetiseringscursus volgen, alleenstaande vrouwen, (alleenstaande) moeders van jonge kinderen, vrouwen die in armoede leven, minder mobiele vrouwen of vrouwen woonachtig buiten de stad en vrouwen die geen groot sociaal netwerk hebben.

> Verder uitwerken en toepassen van **geïntegreerde trajecten** op maat van de vrouwen: de strakke opdeling tussen NT2 en de arbeidsmarkt verder loslaten om de cursisten mogelijk te maken de **specifieke taakgerichte varianten van Nederlands** die zij nodig hebben te leren. Inzetten op **functionaliteit van taal, taal op maat**: aanbieden van het stukje Nederlands dat cursisten nodig hebben bij de uitoefening van een specifieke job en/of de opleiding.

> Meer inzet op sensibilisering en **gratis ondersteuning van werkgevers** die beroep willen doen op initiatieven zoals Nederlands leren op de Werkvloer.

> Het hervormen van de Vlaamse procedures voor **diploma-erkenning**. Een doorgedreven erkennings- en valoriseringsbeleid voor **eerder/elders verworven competenties**. Het gros van de nieuwkomers moeten door de huidige regels eerst Nederlands leren en (een deel van) hun initiële opleiding die ze elders gevolgd hebben, hier opnieuw volgen. De meesten haken af wegens onhaalbaar en moeilijk: een taal (binnen een specifiek vakgebied) leer je het best in de praktijk, in interactie met anderen. Een **pragmatisch taal- en aanwervingsbeleid in functie van de betreffende jobvereisten**.

> Uitbreiding van **(betaalde) stagemogelijkheden en/of werkmogelijkheden** voor vrouwen die reeds een opleiding gevolgd hebben in een ander land. Intensieve ondersteuning bieden om hen op het (taal)niveau te brengen van hun collega's in Vlaanderen.

> Het uitbreiden en structureel inbedden van **projecten** die **positief** worden beoordeeld door de vrouwen zelf: zoals de proeftuinen die Nederlands leren combineren met opvoedingsondersteuning. Stimuleren van experimenten en proeftuinen.

> Meer bewustwording over **genderstereotiepe verwachtingspatronen** in de begeleiding naar (gecombineerde) trajecten NT2, werk: sensibiliseren van de (traject)begeleiders en nieuwkomersvrouwen omtrent stereotypen rond gender en etniciteit in precaire sectoren (zoals poetswerk, huishoudhulp en zorg).

> Drempels als **bereikbaarheid (mobiliteit) en hoge kostprijs** van lessen NT2 aan de universitaire talencentra wegwerken.

> Afstappen van het eentaligheidsdenken en deficitdenken: **(grotere) erkenning** van **andere talen** die nieuwkomers spreken. Mogelijkheden vergroten om deze kennis in te zetten op de arbeidsmarkt, in het vrijwilligerswerk etc.

> Een NT2-beleid dat uitgaat van de **krachten** van vrouwen in de plaats van hun tekortkomingen en dat rekening houdt met de **grenzen** waar vrouwen tegenaan lopen: mentaal, financieel, organisatorisch, praktisch, tijd, netwerk, politiek, maatschappelijk, etc.

> Een **onafhankelijk orgaan** inrichten dat bevoegd is voor discriminatie op grond van taal. Een interfederaal centrum dat bevoegd is voor de behandeling van klachten op basis van **alle discriminatiegronden**. Op die manier kunnen de dossiers van vrouwen met een migratieachtergrond integraal behandeld worden.

Lijst van gebruikte afkortingen

AFBT	Association Feminine Belgo-Turque
BON	Brussels Onthaalbureau
CBE	Centrum/Centra voor basiseducatie
CVO	Centrum/Centra voor volwassenenonderwijs
ECRI	Europese Commissie tegen Racisme en Intolerantie
EVA	Extern Verzelfstandigd Agentschap
EVC	Erkenning van verworven competenties
FMDO	Federatie Mondiale Democratische Organisaties
GIA	Geletterdheid, Integratie/Inburgering en Anderstaligheid
IBO	Individuele beroepsopleiding
IN-Gent	Integratie en Inburgering Gent
IVCA	Intercultureel Vrouwen Centrum Antwerpen
MO	Maatschappelijke oriëntatie
NARIC	National Academic Recognition Information Centre
Nodw	Nederlands op de werkvloer
NT2	Nederlands als tweede taal (Nederlands voor anderstaligen)
OESO	De Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
UTC	Universitair talencentrum/universitaire talencentra
VBJK	Centrum voor Vernieuwing in de Basisvoorzieningen voor Jonge Kinderen
Vocvo	Vlaams Onderwijscentrum voor Volwassenonderwijs

Colofon

Redactie en eindredactie

Fatma Arikoglu

Met medewerking van

Ann Dejaeghere, Sarah Scheepers, Merel Terlien, Sophie Withaecx, Carolina Mojica en Silke Hartmann

Met dank aan

Alle sterke vrouwen die hebben deelgenomen aan de gesprekken voor dit onderzoeksproject.

Lay-out

Mieke Verschaeve
2017

Dit is een publicatie van

ella vzw | Kenniscentrum gender en etniciteit
Middaglijnstraat 10 (lokaal 3.06 in het Amazonegebouw)
1210 Brussel

Met de steun van

Gelijke Kansen Vlaanderen

